Någon går förbi på vägen

Bokutgåva

Albert Bonniers Förlag. Stockholm 1928

I

NÅGON GÅR FÖRBI PÅ VÄGEN

I den fallande skymningen låg vägen och sov, omgiven av ett moltyst landskap: ängsmarker, hagmarker, här och där en lada på någon kulle, en ensam liten människoboning under någon åldrig ek eller hängbjörk. Han var gammal, vägen, så gammal att han kunde blicka tillbaka på ett halvtusenårigt förflutet. Han var bred och jämn och gav ett fylligt återljud åt hovslagen. Men dikena hade grott igen, trummorna vittnade om vanvård, en stor övergivenhet tryckte vandrarens sinne, medan han gick och gick utan att möta ett enda levande väsen. För femtio år tillbaka, när färdsellederna i socknen lades om, hade denna halvmilslånga sträcka av den forna kungsvägen flyttats ned i byvägarnas rangklass och betjänade numera bara en obetydlig utkant av den rika bygden. Människan drog sig bort och ogräset ryckte fram, tills slutligen en gång vid högsommartid praktmjölket hissade sin röda fana mellan hjulspåret och dikeskanten.

Nu var det vår. Vitsippan blommade mångtusentalig utefter vägens bräddar, översållande alla marker vida omkring. Björkarnas glada stammar lyste i hagarna, men lövet var ungt ännu och svävande lätt och overkligt — blott en gröngyllne skiftning. Det var den unga våren, som härskade, det var den stilla timman efter solnedgången, som bröt in, och vägen sov under en stjärnlös, färglös, magiskt dunkel kvällshimmel.

Vid denna väg låg ett ensamt, vitrappat hus med breda, rektangelformiga fönster. De stodo öppna allesamman och voro fyllda med prydnadsväxter men icke pelargonior, fuchsior, kristiblodsdroppar, som hörde till i en lantlig fönsterbild. Här fördrogs endast grå, taggiga kaktusar. Vandraren fick ostörd betrakta den krukfångna ökenfloran i de lågt belägna fönstren. Och om någon brydde sig om att se efter litet närmare, kunde han skymta en gyllne sol på bottnen av en praktfull, karmosinröd blomsterkalk, som begärligt sträckte sig ut mot ljuset och våren.

Men ingen, som gick eller åkte förbi, lät blicken dröja vid denna fönsterrad. På morgonen var det några mjölkbud, skramlande vägen fram i höga, tvåhjuliga kärror. Om eftermiddagen en och annan lantbo på hemväg från staden. Stundom kom gamle boställsförvaltaren i sin urmodiga, råttgrå bil, stundom gamle byggmästaren på sin förhistoriska cykel utan frihjul, stundom någon gumma, mödosamt bärande sina paketfyllda kassar. Lika gott, för det ensamma huset skyggade blickarna till. Inte för att dessa fönster, som stodo väpnade med spjut och taggar, menade något ont med sin hotfulla uppsyn! Men de påminde om tillvaron av en främmande värld där innanför. Det hade gått en hel del rykten om husets invånare, som man ytterst sällan fick se. Ingenting oförmånligt i allvarsam mening; bara det att de voro konstiga, vakade om nätterna, sovo om dagarna, levde torftigt men hade stora pängar liggande på banken, nå, det var många sällsamma omständigheter, som väckt nyfikenhet och på sin tid givit anledning till prat. Numera hade dessa bygdens främlingar ingått i allmänna medvetandet som ett obekant något det icke var lönt att dryfta. Det gamla husets rappning började falla av, fönstrens gröna foderbräden grånade, vildvinstäckelset över kortväggen åt söder blev glesare för varje sommar, som flydde, men alltsammans hörde på sitt sätt med i det naturliga skeendet och ingen hade ägnat en tanke däråt, om icke byggnadens utsatta läge tvungit

människorna att ideligen se och bekräfta: här åldras allt, här förfaller allt!

I denna ensliga bonings inre härskade nu den milda skymningen. Också i det största av rummen, där människor höllo till, rådde en tystnad lika djup som vägens. Ingen talade. Ingen rörde sig. I någon vrå slog en pendyl nio tövande, rädda slag.

I nästa stund tändes tvänne lampor. Det upplysta rummet föreföll i första ögonblicket karaktärslöst, smaklöst, i det följande på något sätt gåtfullt, svåröverskådligt och sammansatt av flere skilda karaktärer. Det gjorde tjänst som salong, arbetsrum och bibliotek. Väggarna stodo fyllda av bokrader. På ugnskransarna trängdes statyetter, antikviteter, kuriosa. De få och nötta möblerna buro vittne om en hög ålder och en stor trötthet. Varje bonad var blekt, varje matta trådsliten, varje obetäckt väggyta mellan hyllorna blottlade obarmhärtigt den uråldriga tapeten, vars forna färg icke mera kunde anas.

De två lamporna belyste var sin region, där de brunno långt från varann på var sitt skrivbord. Det ena var massivt, mäktigt som en fästning, lastat med manuskript och litteratur, flankerat av tvänne fullproppade bokreoler. Det andra var en smäcker liten möbel — en förkommen kvarleva från något ljust och älskvärt kabinett, där rokokons anda en gång i tiden hade härskat i linjernas spel. Vid detta bord, vänd mot fönstret, stod en sextioårig kvinna: figuren hög, hållningen stolt. Hennes gråa hår låg mjukt och vågigt över tinningarna, lysande med samma metalliska glans, som en mångata sprider över havet. Men det gulaktiga, trötta ansiktet hade för länge sedan blivit höstens byte. Otaliga rynkor hade plöjt sig in i det och den fint skurna munnen skrumpnade till, när hon talade. Den, som hörde på, glömde orden för den mörka stämmans ekolika klang. Och den, som såg henne röra sig i rummet, anade att hon bar på någonting övermäktigt tungt och måste välja mellan att hålla sig rak eller brista. Ja, hon var mycket gammal; hennes ålder kunde icke uttryckas med talet sextio.

Vid det andra skrivbordet satt en trind liten herre i sliten, svart kavaj. Hans yttre förnekade blankt det faktiska förhållandet att han var tio år äldre än kvinnan, hans hustru. Han log, nickade, småvisslade och log åter, medan han girigt, med hela anletet, slukade någon maktpåliggande mening i ett gulnat övertryck, som låg framför honom på bordet. Händernas rörelser voro snabba, de korta stegen lätta och tassande, när han plötsligt gav sig i väg till en avlägsen bokhylla för att hämta ett kartverk. De små, glimtande, gröngrå ögonen förrådde ett rörligt intellekt. Endast det kritvita håret, som bildade en krans av tunna stripor kring den blanka och klotrunda hjässan, antydde att denne man hade lämnat bakom sig de tre första av livets åldrar och nått ett långt stycke in i den fjärde och sista.

Han var mycket gammal — äldre än de två orden sjuttio år kunde uttrycka, hur hårt man än pressade deras innebörd. Denna yttre rörlighet liknade kvicksilvrets, som ingen oblid makt rår med. Temperamentet var ett kvicksilverstemperament, som tvang sin man till en febril verksamhet. Men hjärtat tog icke längre någon del i tankarnas förehavanden; det levde knappast mer. Och kretsen, inom vilken detta livliga intellekt utförde sin gärning, var icke numera som i hans ungdom obestämd, mäktig, vid som världen, nej, den hade krympt samman till en sluten cirkel kring en isolerad arbetsuppgift av ringa bärvidd.

Han var en pensionerad skollärare, den sjuttioårige mannen, och en mångfrestare på skilda områden av vetenskaplig forskning. Hans ursprungliga fack, geografien, hade med sina olikartade och svårbegränsade uppgifter från början förlett honom till allt för långa strövtåg i för många riktningar. Vad han skrivit i sina dagar rymdes häller icke inom geografiens råmärken. Hans namn dök upp i bokkatalogerna än här, än där. Man hittade det under rubrikerna Religionshistoria, Arkeologi, Etnografi, Geologi, Meteorologi, Varia — i synnerhet Varia. Men sedan många år brottades han med en enda uppgift, överrik på svårigheter i följd av problemets läge vid en gränspunkt mellan olika kunskapsområden. »Vilken verklighet ligger bakom bibelns skildring av Israels tåg genom Röda havet?» lydde rubriken på det halvfärdiga manuskriptet, för vilket han offrade sin ålderdoms alla krafter, nedhukad mellan torn av böcker, staplar av kartverk, högar av brev,

utredningar, excerpt ur tryckta och otryckta källor i skilda länder och världsdelar.

Men bakom hans grubbel över landhöjning, vattendjup, strömsättning, ebb och flod, cykloner, stormar och vindar på Röda havet för tretusen år tillbaka låg en omedveten känsla av hemmahörighet i dessa ökenomslutna farvatten, som väcka olust och leda hos alla som känna dem. Hans forskarnit var bundet vid en dunkel längtan. Om den gamle herrn varit i stånd att resa dit han hälst ville hän, så hade han styrt kosan till det eländiga arabhålet Aden. Dock — han dräpte denna tanke, så snart den stack upp huvudet. Han visste att bakom den lågo andra tankar på lur han en gång för alla jagat bort men som likafullt rördes i det undermedvetna och måste hållas nere, om han ville fortfara med att leva. Och det ville han, eftersom det var hans plikt. Ingen skulle någonsin få ana hans hjärtas hemliga njutningar och lidanden under beröringarna med ett nyckfullt, försåtligt, dystert hav, som sysselsatte hans intellekt tack vare en episod i det israelitiska folkets historia.

Hustrun stod kvar vid sitt bord, där hennes lampa brann under en mattgrön skärm. Hon visste ingenting om det som tilldragit sig i rummet: att mannen nickat, lett och visslat, att han hämtat ett kartverk på hyllan, att hans kloka ögon glimmat till av glädje för att han äntligen lyckats att bestämma läget av en oas, som för tvåtusen år sen härjades av öknens sandstormar och begrovs under gula dyner. Allt hade gått henne förbi. Och hon hade häller ingen rätt att befatta sig med det och fröjdas däråt.

På hennes bord låg en liten nött bok uppslagen: Stagnelius. Innan hon reste sig, hade hennes gamla ögon vilat på slutraderna i Livets villkor:

Blott smärtans djupa hemlighet dig renar.

Blott korset alla lif med himlarna förenar.

Hon släckte sin lampa. Rymdens grå dager trängde in genom de öppna fönstren, i vrårna levde skuggorna upp, endast rummets bortersta avsnitt förblev ljust som förut och oberört av den plötsliga förändringen. Där satt mannen, spinnande sina tanketrådar, det runda, vita huvudet nickande, den nervösa handen förande pennan över arket. Med tindrande blickar ritade han upp den sista sträckan av en karavanväg, som för tvåtusen år sen hade plånats ut från jordens yta, allfarvägen mellan oasen och havets forna kust — Israels flyttningsväg.

En stor matthet grep henne. Men hon rörde sig icke från stället; fattade bara med högra handen sin svarta käpp för att få ett stöd och förde den vänstra till örat. Anletets uttryck blev spänt, förväntansfullt. Hon lyssnade. Någonting skedde i det avlägsna, i det närbelägna, i hennes egen själ, något som inget mänskligt öga kunde skåda men som ändå var en verklighet, eftersom hon hörde det. Och plötsligt brast hon ut i en snyftning.

I nästa ögonblick stod mannen bredvid henne.

— Vad fattas dig?

Hon gömde sitt ansikte i händerna och klagade:

— Jag kan inte uthärda det!

— Vilket?

— Åh, jag hörde steg. Hans steg! Jag trodde det var han som kom. Men det är bara någon, som går förbi på vägen.

Mannen skyndade till fönstret. — Nej, där är ingen! ropade han inåt rummet. Han återvände och fattade

hennes kalla hand.

— Har det hänt dig förut, frågade han varsamt och dämpat, som man talar till en sjuk, — detta — vad ska vi kalla det — en hörselhallucination?

— Ja.

— Ofta?

— Ja.

Han ledde henne till en liten soffa i rummets bortersta vrå. Där blev han sittande vid hennes sida, försjunken i tankar, medan hans vita huvud gång på gång nickade en bekräftelse till någon slutledning.

Plötsligt sporde hon:

— Kommer det aldrig över dig en förnimmelse att verkligheten bara är en ohygglig dröm? Och att det otroliga ännu en dag skall hända oss — att Gud ger oss igen vår son?

Han skakade på huvudet. — Nej, sade han tövande, nej, jag tror inte någon sådan tanke på mycket länge har föresvävat mig. Besinna att det har förflutit tie år sen vi fick hans sista brev! Och att det snart blir fem år sen vi hörde upp med våra efterforskningar. Då fattade jag mitt beslut att betrakta honom som död.

— Ditt beslut? Hon drog djupt efter andan.

— Ja, min vän. Jag hade inget annat val. Jag, som inte kan tro på under, måste ju någon gång komma därhän att jag slutade upp med att hoppas. Det skedde genom en viljeansträngning, en självtuktan. Jag tror numera fullt och fast att han omkom under sin färd till Indien. Och jag vet att vår glada och modiga gosses död blev hans liv värdig. Det är en lycklig visshet.

Han höll upp som hade han velat vila vid denna tanke. Och så fortfor han:

— Aldrig glömmer jag den gången han och jag talade om en av hans kamrater, som blev spolad överbord. Han märkte på min uppsyn att jag tänkte: en dag kan det ödet övergå oss. Och så grep han mig plötsligt om skuldrorna och kramade mig med sina järnnävar och sa: »Kära pappa, att drunkna, det är inte alls motbjudande, det är den naturligaste döden för en sjöman och alltså den lyckligaste.»

Medan den gamle mannen talade, tänkte han: »Är jag grym mot dig? Berövar jag dig din tro på Guds nåderika under, som du fåfängt har gått och väntat på i tie år? Nej, nej, jag handlar rätt, för det finns ingen annan bot för hallucinationer än att man tvingas taga sitt förnuft till fånga.»

Och när han slutat, tänkte hustrun: »Där går ingen väg från din värld till min!»

Det var länge tyst i rummet. Slutligen bad han ödmjukt:

— Tala! Håll mig inte utanför detta, som plågar dig!

— Det är ingen hallucination, tvang hon sig att svara.

I denna stund kände mannen mer bittert än någonsin att han stod vanmäktig inför de sjukliga yttringarna av hustruns världsfrånvända själsliv. En kvävande övergivenhetsförnimmelse grep honom om hjärtat. Var inte han den olyckligaste? Han hade ett flyktigt ögonblick vid sitt lugna skrivbord njutit en liten fattig glädje, som nästan liknade en lycka — en upptäckarlycka. Men den togs ifrån honom. Och vad fick han i stället? Mörker! Tomhet! Ensamhet! Han bad henne om frälsning ur ensamheten, när han lågmält upprepade:

— Tala! Tala ut engång!

Hon sade:

— Det är så länge sen att jag inte mer kan minnas vilket år det skedde, vilken dag. Men det var en vårkväll som nu och skumt som nu och jag satt ensam vid mitt bord och tände min lampa för att se att sy. Jag höll på med att märka kläder till honom. Det var under de åren jag ännu bärgfast trodde att Gud skulle höra mina böner och jag var lycklig i min väntan på mitt älskade barn. Då hände det. Jag hörde hans steg närma sig på vägen! Jag skyndade ut, i nästa ögonblick fick jag opp grinden och såg mig omkring. Vägen låg öde, lika tom åt båda hållen. Ingen kom. Ingen hade gått förbi vårt hus. Och jag blev sittande ensam på trappan med Guds ljuvliga vår omkring mig, men min själ var omgiven av ett mörker utan slut och i mitt värkande huvud levde en enda tanke: att jag aldrig skulle resa mig mer.

Så var det den gången — den första gången. Sedan kom en tid, då jag slungades av och an mellan två skilda världar. När Gud var mig nådig och jag kände det som om han hade lyssnat till mina böner, då väntade jag min son som förr. Och däremellan kretsade mina tankar kring föreställningen att han var död. Jag kom till slut därhän att jag inte mer skyndade ut på vägen, när jag hörde hans steg. Jag gick inte ens till fönstret. Jag lyssnade bara: stegen närmade sig, de dog bort. Och var gång det hade skett insåg jag allt klarare att jag inte mer borde bedja Gud om en timlig lycka, ett återseende på jorden. Jag frågade mig själv: varför stannar han inte ett enda, flyktigt ögonblick utanför sitt hem? Varför går han förbi, alltjämt förbi i en lugn, orubblig takt. Ack, jag får inte bida hans återkomst; det är mer än fåfängligt — det är syndigt. Så länge hjärtat hänger fast vid hoppet att bli tröstat, är det dömt att blöda. Så länge min moderskärlek, den syndfulla och jordiska, längtar efter en beröring med den saknade, måste hjärtat lida som förut, allt bittrare ju mer envetet det vägrar att underkasta sig Guds vilja. Min tro på Gud har varit ett medel, en väg, en brygga jag byggt mig för att jag på den engång skulle få möta mitt barn. Därför blir jag så hårt straffad. Därför tvingar Gud mig att höra honom gå förbi, förbi. Och därför måste jag skiljas från honom.

— Skiljas! upprepade mannen.

— Ja, jag har älskat honom mer än min Gud. Därför måste jag plåna ut hans bild i min själ.

Hon höll upp ett ögonblick och fortfor i avbrutna viskningar.

— Jag tänker ibland att den osynliga värld, som omger oss, kanske inte alls berörs av sorgen eller glädjen vi upplever här på jorden. Att vår olycka eller lycka i detta förgängliga liv är ett tomt intet inför den allsmäktige. Att min aning visade fel, när jag trodde att han, som jag hörde komma och gå förbi, var min son.

— Vem skulle han då varit?

— Min Frälsare.

Mannen steg upp. — Kristus, sade han enkelt, nalkas varje människa i varje stund. Men Kristus skänker frid och väcker inte ångest. Kristus är en tanke — jag vill kalla honom fridstanken vi vinner, när vi upphör att trotsa Gud eller Fatum eller vad du vill kalla den makten, som behärskar oss. Också jag har vunnit Kristus.

Hustrun hade rest sig. Han anade att han nu skulle mista henne för alltid. Deras själar, som förenats av kärlek, lycka, prövningar, lidanden, förtvivlan, hade skilts åt under tvånget av en obotlig osamhörighet för att åter mötas och åter skiljas, om och om. Men denna kamp blev den sista. Han förstod det. Med en isande undergångsförnimmelse i hjärtat såg han den stolta gestalten avteckna sig i dyster höghet mot det öppna fönstrets bakgrund av grått ljus.

— Du hädar Gud! brast hon ut. Du smädar Kristus! Honom, som skall komma för att döma levande och döda, uppfattar du som en fattig tanke i en mänsklig hjärna. Därför förväxlar du din resignation med hans frid. Korset ensamt skänker frid, korset, som för mig betyder offret av allt jag har älskat på jorden, av dig, som jag äger kvar, av honom, som jag i mina syndiga drömmar har längtat att få återse inför Guds anlete.

Han var ensam. Han irrade planlöst omkring i det halvmörka rummet. Ibland smög han ut i tamburen och lyssnade vid den stängda dörren till hustruns sovrum. Hon hade slumrat in. Han kunde höra hennes djupa, lugna andetag.

— Jag får inte sova i natt, tänkte han. Och jag orkar inte arbeta, kan inte. Jag känner det som vore jag död, vilket jag också är, liksom detta hus för visso är en grav. Men jag vill försöka på att gå ut ur graven.

Han öppnade en tung ytterdörr och tog sömngångaraktigt några steg ned för en trappa. I nästa stund stod han på vägen, barhuvad, med en liten bok i handen, som han mekaniskt plockat ned från någon hylla och gått och burit utan att veta av det. Han vandrade ett stycke, blev stående, vände, vandrade åter. Himlen välvde sig tyst över honom, pärlemorgrå, långsamt ljusnande i nordöst, där en kall, grönvit bård låg bredd över skogsranden. Vägen drog rak som ett streck genom landskapet och hans hjärna fattade den som någonting overkligt, abstrakt.

— Den räta linjen är en tankevilla, sade han till sig själv, eftersom den blott är en del av en cirkel, där ingen punkt betecknar en begynnelse och ingen ett slut. Jag ville hälst få gå vidare nu, bort från den här grinden, som är en ingång till en grav, bort för alltid. Men den, som vandrar, behöver ett mål att vandra mot och jag har inget. Och den, som vandrar mot ett mål, är i grunden lika ställd som jag, som står stilla. Det är bara en sysselsättning, att vandra — en förströelse. Målet viker undan, allteftersom vandraren tror han närmar sig, målet är en illusion, vandringen mot målet en tankelek, eftersom all rörelse fortskrider i den slutna cirkelns bana, som utesluter ett mål. Nej, jag vill förfoga mig in i mitt rum och sätta mig vid fönstret och betrakta det som sker. Det är något värt, detta: att betrakta. Jag vill sätta mig vid fönstret och vänta. Kanske det händer någonting. Kanske någon går förbi på vägen.

Han gjorde så. En kvarts timme förflöt, en halv. Pendylen slog tre dallrande slag. Då hörde han steg: där kom någon. För att bättre se stack han ut sitt huvud genom fönstret, det stora, runda, kala huvudet med den vita kransen kring hjässan. En vålnadslik gestalt närmade sig, overklig i morgondagern, grotesk som han själv. Och i nästa ögonblick brast illusionen. Vandraren hastade förbi, skelande mot den underliga synen i fönstret — en strykare, en hållningslös, sjaskig luver, som bar ett blått knyte.

Han gick till sängs och i soluppgången somnade han. Han drömde om vägen, som oupphörligt förvandlade sig och blev en stig i snö, ett kamelstråk i gula öknar, en vit kölvattensfåra, dragen över mörkblå hav. Han drömde om strykaren, om hustrun som ung, om sig själv som barn, om sin försvunne son, som betraktade honom med stora, sorgsna ögon i ett åldrat anlete. Han vaknade i sinom tid och mötte med saktmodigt sinne den nya dagens verkligheter: arbetet och ensamheten.

PER MELCHIORS LEENDE

En författare drev omkring på gatorna utan något egentligt mål för sin vandring. Sedan flere år tillbaka var det honom tämligen likgiltigt vart han styrde kosan. Han gick och gick. Han varken väntade eller önskade ett möte med någon medmänniska. Och han kände av gammalt varje kvarter, vart hus, var trappuppgång i sin stadden blåsiga kuststaden med gatmynningarnas utblickar över det bleka, kalla, nordiska havet.

Författaren hade nyligen nått upp i fyrtiårsåldern. Där han rörde sig i vimlet, avmätt hälsande på bekanta, lojt väjande i trängseln, gjorde han ett betydelselöst intryck. Det svarta plommonstopet, som helt dolde hans

panna, de dunkelgrå handskarna, ebenholtskäppen med silverkrycka, de lugna rörelserna, hållningen, allt obeskrivbart, som samlat gör människan, skapade en bild av en solid herre i största allmänhet, en nummerkarl i de notoriskt välkläddes stamtrupp. I denne vandringsmans närhet kunde inte ens en yrkesbroder förnimma atmosfären av självironi och vag tristess, som omger en medlem av de diktande flanörernas skrå.

Emellertid — han gick och gick. I går, i dag, i morgon vandrande i samma bana, blev han nu ett ögonblick stående framför några lindar han inte tagit i skärskådande sedan han var barn. Det var sommar och tidig eftermiddag. De blommande träden smyckade en liten grön oas, där två dystra gator, som leda åt kyrkogårdshållet, löpa samman i en tredje, ändå dystrare: den sista sträckan av liktågens väg till det närliggande gravkapellet.

En lind, som blommade, speglades med utomordentlig tydlighet i författarens näthinnor. Men hans tankar voro långt borta. De brottades med novellens problem. Varför är den moderna novellen verkningslös? För att den är för väl skriven. Varav kommer det sig att det stilistiska kunnandet blivit konstens fiende? Därav — naturligtvis — att det har betingats av den skapande hjärnans mekanisering. — Nå, fortsatte han sin tankegång, jag har insett det sedan år tillbaka, jag har låtit min hjärna ligga i träde och för att befordra hennes förnyelse har jag läskat henne med världslitteraturens naivt sköna mästerverk, började med Mose första bok. Jag vet ju att den skygge konstnären, som döljer sig innerst i min själ, behöver något slags naivism. Han själv är sunt, härligt, strålande naiv.

Men jag förfogar inte över en stil, som täcker ett naivt innehåll. Om jag kunde skriva en novell med idel tingord, som sjunga ut sitt vad, och egenskapsord, som lysa och fladdra sitt huru, och ett och annat praktfullt exploderande verb, som är handling, då vore jag mig själv. Men det hör bindeord till — satsfogningar, meningar, perioder. Och i samma stund jag fattar mitt beslut: nu skall jag skriva, börja perioderna att breda ut sig över papperet, de hasta, de ila, de flyga och jag mäktar inte att häjda dem, jag är såld, jag går under som diktare på samma gång min flotta ordkonst triumferar.

Så är det. Jag har sträckt vapen inför min samtid. Dess begrepp om stil, innehåll, skönhet, sanning, ha gått mig i blodet och förgiftat mig. Min samtid respekterar hos den konstnärligt skapande hjärnan samma egenskaper hon beundrar i en fulländad maskins arbete: precision, lätthet, fart. Min samtid har i kraft av miljoner och åter miljoner medmänniskors vilja drivit mig, konstnären, ut i denna stora tomhet. Men nu vägrar jag att vara med längre! Jag har ett i behåll, som ingen fientlig makt rår med: min tanke. Jag fattar vart det bär hän för mänskligheten. Därför känner jag en skräck i hjärtat var gång ett jubel brister löst över att man återigen har avlockat världsmekanismen någon av dess hemligheter. En vacker dag skall människan flyga till stjärnorna, men priset för en sådan svindlande utveckling av några enskilda själsförmögenheter får hon betala med hela själens mekanisering. I sanning, hon är redan långt ute, när hon hyllar oceanflygarens och Maratonlöparens dater som höjdpunkter av mänsklig kraftutveckling.

Maraton! Vilket perspektiv hade icke öppnats, om perserna segrat vid Maraton! Tänk! vi hade sluppit att bevittna det mänskliga själslivets borttvinande i västerländsk civilisation. Vi hade — kanhända blivit räddade av en österländsk kultur. Jag älskar Österlandet. Där Orientens anda härskar, sprudla religionernas källor friska och klara och människan bevarar det enda värde, som skapar lycka på jorden — ett naivt hjärta.

Han höll upp ett ögonblick. Fortfarande levde lindarna i hans visuella medvetande med en beslöjad sommardags mjuka färgvalörer. Men han såg dem icke. Han hade satt sig på en vit bänk och ett fint lätt blomblad hade singlat ned på hans högra, obehandskade hand. Men även denna händelse undgick honom.

Han grävde sig in i problemet från en annan sida.

— Den nutida novellen lever sitt skenliv i kraft av en fiktiv handlings framåtskridande rörelse. Funnes icke

denna situationernas rörlighet, deras ingripande i varandra, medvetandet hos läsaren att någonting oavbrutet sker, då vore novellen död innan den föddes. Nu — den rör sig, den ger sig tillkänna som en utlösning av bundna krafter. Men när jag söker känning med skeendet i författarens hjärna, som har skapat denna illusion, synes det mig ensartat med kolvarnas, axlarnas, hjulens och kullagrens liv i ett maskineri. Det regleras av en blind nödvändighet. Novellen har i verkligheten aldrig kastat loss från de förtöjningar, med vilka naturalisterna en gång i tiden surrade denna konstform vid sin världsåskådning. Dess miljöteckning, dess karaktärsanalys, dess grepp på relationerna mellan orsaker och verkningar i det mänskliga handlandets värld, allt förutsätter att vi hålla oss kvar i detta trygga, jordiska plan, där tingen ligga blottade för våra yttre sinnens iakttagelser och vårt förnufts värderingar.

Författarens val av plan är en avgörande, en skickelsediger handling. Hans artistiska skicklighet betyder i sig själv ingenting alls. Bibelns talrika berättelser äro anekdotiska, fragmentariska och mången gång artistiskt omöjliga, men denna uråldriga novellistik lever för att de naiva författarna valt sitt plan rätt. De låta alla skeenden styras genom ingripanden av gåtfulla krafter i en osynlig värld. På den vägen skapas den bibliska novellens spänning, som är livets egen. Jag läser om och om en berättelse i första Mosebok: Rebecka blir Isaks hustru. Där löses novellens problem.

I sanning, vår tids novellist är naiv endast i ordets fatala mening! Av sina yttre sinnens vittnesbörd om sammanhanget mellan orsaker och verkningar skapar han ett massivt underlag för det gåtfullaste av alla skeenden: kärlekens uppkomst, blomning och död. Kärleksnovellen börjar: hjälten ser för första gången den kvinna ödet har för avsikt att skänka honom. Spänningen ökar: allt, som vidare sker, har sin upprinnelse i detta första möte, denna »första gång». Men livet lägger aldrig på detta sätt händelse till händelse. Vad författaren såg som verkan var orsak. Vad han fattade som orsak var verkan. Hjälten älskade icke denna kvinna i följd av att han den gången såg henne; han såg henne för att han älskade henne. Hans kärleks upprinnelse låg icke i ett tillfälligt möte på en gata med en obekant utan i en långvarig beröring med Den välbekanta under tidigare liv, i aningens och drömmens världar. Där avgöras våra öden. Alla varelser under solen, som vi i ett visst moment plötsligt se med en förklarad blick, rörde sig i vår närhet och voro med om att gestalta vår tillvaro långt förrän igenkännandets jordiskt bestämda stund var kommen.

Om novellens människor skola leva, måste allt som händer dem betingas av samma gåtfulla omvartannat av orsaker och verkningar, som deras skapare anar under sin egen själs upplevelser. I annat fall tjänar det ingenting till att han låter dem födas. Hans gärning blir då inte mera värd än vågornas, som skriva tecken i den döda sanden.

Författaren satt kvar på sin bänk — gestalten orörlig, huvudet böjt ett grand bakåt och på samma gång vridet åt sidan, som hade han ansträngt sig att lyssna. Men inget ljud förnams i den sommartomma omgivningen. I stället nådde ett budskap av en högst allmängiltig innebörd hans goda vänstra öra — med det högra hörde han dess värre inga andra stämmor än åskans och radiolurens. Hans armbandsur hade visat fem minuter i tre, när han satte sig, och nu slog klockan tre i något fjärran kyrktorn. En dov och mörk ringning utan sammanhang med den sköna, tindrande dagen! Han kände sig med ens outsägligt trist till mods. Klockslagen dröjde kvar i hans medvetande: det klämtade och klämtade, ihållande, sorgset, tungsint, långt, långt i det avlägsna bortom den gröna sommarens gräns. Musklerna i hans anlete drogos smärtsamt samman. Han insåg att brottningen med problemet varit gagnlös, meningslös.

— Vågorna rita en härlig skrift i sanden! Men jag, en fantasibenådad människa, en gud i ordens värld, kan inte skapa en enda skriven rad av lika vankfri skönhet. Och ändå mindre mäktar jag att skänka mänskligheten någon kunskap om det som sker med henne. Medan jag sitter här och sliter ut min hjärna, försiggå otaliga händelser under samma sol, som lyser på mig, men jag står inte i förbindelse med en enda av dem. Varje händelse är framkallad av orsaker, vilkas kedja, om jag vågade följa den, skulle leda mig ut i det eviga, där tid icke finnes, ej häller rum. Och kunde jag fatta en händelse i dess verkningar, stannade jag

likaså till slut inför evighetens anlete. Men jag förhäver mig! Varför plågar jag mig med detta begrepp, evigheten, jag, som intet förmår inom timlighetens gränser. Ärligt talat, ifall man bad mig skriva en enkel bok om en människa jag känt, så fick jag lov att svara: någon sådan har aldrig levat.

Nu inträffade någonting. Oförmedlat, plötsligt kände han att atmosfären omkring honom var fylld av händelser och att han tog del i dem. I begynnelsen var det bara det att en massa blomblad dalade ned över honom från lindens krona, glänsande som om de blivit doppade i sol, tindrande likt en vänlig, leende sky. Men innan ögat rätt hunnit fatta denna näraliggande verklighet, fångade örat någonstans längre bort det plågsamma ljudet av hästskoslag i gatans knottriga stenläggning. Ett liktåg körde fram. Författaren reste sig och blottade sitt huvud.

Det krypande, ringlande vidundret, som plötsligt hade växt upp ur jorden, ingav honom en obestämd motvilja. »Denna företeelse», tänkte han, »saknar alla betingelser att uttrycka sin sublima innebörd och endast medvetandet om ett sådant infalls otillbörlighet hindrar mig att finna den bedrövliga synen löjlig.» Emellertid, han stod kvar och lät plåga sig. Hästarnas funebra utstyrsel, likvagnens dystra baldakin, de åkandes sorgbetonade dräkter smälte ihop till ett mörkt och högtidligt ackord, som i samma ögonblick slogs sönder av själlösa ansikten, av granna, döda blomster, av grella sidenband, viftande med alla rägnbågens färger som vimplar vid en regatta. En bandinskrift skrek honom mitt upp i ansiktet: Älskad — saknad! Han vände sig bort. Men i nästa stund lugnade han sig. Anblicken av några täckta bilar gjorde honom gott. Vilken lisa att slippa se människorna, som doldes av dessa ljudlöst glidande kupéer: likformiga, likafärgade, värdiga sin uppgift att befara denna sorgbundna gata med döden i täten!

Författaren stod i beråd att gå sin väg. »Jag kan det här», tänkte han med en liten, snabb höjning på de grå ögonbrynen. »Jag har nog av det. I första ögonblicket tog det mig med en händelses makt, men när jag tänker efter så har jag upplevat det en massa gånger på samma sätt. Begravningståg och bröllopsföljen äro syner, som med den ideliga upprepningens banala enformighet ställa sig i människans väg, var hon än vandrar på jorden. Den sentimentale må gärna för mig se sorgens och lyckans symboler i dem. Jag har inget bruk för motivet. Jag går min väg. Det förefaller mig som om jag hade tillbragt ett år på det här idiotiska stället.»

Men den korta stund, under vars förlopp dessa funderingar och intentioner rörde sig i hans medvetande, var knappast till ända, innan nya händelser inträffade. Förbluffad, upprörd, förblev han stående i samma ställning med käppen i sin vänstra, behandskade hand och hatten i den högra, vars handske låg kastad på den vita bänken under lindarna. Hans blick mötte en annans blick, en väns. Denne satt i en öppen bil med en krans av violetta krysantemer framför sig.

Två anleten betraktade varandra. Ingetdera förrådde ett igenkännande. Men vännen tänkte: — Vad betyder detta? Jag hade kunnat gå ed på att jag såg dig åka upp i bilraden, när det här tåget satte sig i rörelse. Nå, sådant händer! Man tycker sig ha sett någonting, som inte alls varit till i verkligheten men som bort vara.

Det var inte likt dig, käre författare, att utebli från en gammal kamrats begravning! Du har tagit fel på dag, vill jag förmoda. Ja, du måtte verkligen vara en tankspridd filosof, fast jag inte har känt dig från den sidan förut. Nu kan ett barn se det — ditt yttre förråder det — ansiktet och framför allt den där mäktiga, knöliga pannan. Tänk, att jag inte förr har reflekterat över betydelsen av din pannas högland!

Så upprörd du är! Tja — din fatala situation plågar dig. Det känns otäckt att stå och kanta vägen, medan du besinnar detta bedrövliga faktum att vår vän Per Melchior är död.

Författarens tankar gjorde inga dylika utflykter. De ältade ihop sig och stelnade till en enda tung tankeklump: Per Melchior!

— Den döde i likvagnen är en gammal vän, som jag har hållit uppriktigt av: Per Melchior! En sångare, en skämtare, en upptågsmakare, en dyrbar människa: Per Melchior! En, som tanken har kunnat föreställa sig i alla rimliga och orimliga skepnader men aldrig som ett lik i en kista!

Per Melchior!

Där borta försvinner Per Melchior i en gatkrök. Och här står jag.

Han ville löpa fatt processionen men förmådde icke röra sig från stället. Och i nästa stund begrep han att hans deltagande i den högtidliga akten skulle gestalta sig till en ovärdig och oskön handling, i fall han trädde in i kapellet som en av de sista i eftertruppen, andfådd, dammig, vardagsklädd.

Han bjöd till att urskulda sig inför sig själv. Han visste att Per Melchior avlidit, för det hade stått i tidningarna, men i sin världsfrånkommenhet hade han inte tänkt en enda av de självklara tankar, som i ett liknande fall inställa sig hos en vanlig människa: när blir jordfästningen? är min dräkt i skick? var skall jag beställa mina blommor? Kort: han hade förnummit att en vän var död men inte alls kommit att tänka på att man skulle begrava honom.

Med ett märkte han att han log. »Per Melchior», tänkte han, »din eftervärld ägnar dig sin hyllning och denne trogne vän deltar i stundens högtidlighet med ett leende på läpparna! Men tag det inte illa upp! Jag ler, för att jag minns dig så väl, du, som alltid log. Det är ett reflexleende; det är du, som ler i mig.»

Han satte sig.

— Gud skall veta att jag sörjde Per Melchior den dagen jag läste i tidningen att han var död. Låt så vara att det är vanskligt att loda en dylik sorg över en kamrat från skoltiden och vän från studentåren, som man senare har glidit mer och mer ifrån! Jag misstänker i alla fall att min lite tafatta saknad går djupare ned i själen än jag själv vet av. Minnena, som betinga den, ligga långt borta i tiden och därför ha de förädlats — ju mer ju mindre jag rört vid dem.

Så besynnerligt att jag återigen förnimmer en hemlighetsfull glädje, som tvingar mig att le! Ack, Per Melchior, jag anar varför detta händer mig. Det sker i kraft av ett medvetande att du fortfarande finnes till. Du är. Jag kan inte uttrycka det annorlunda. Du är och utför mångahanda värv i skiftande skepnader. Du gör dig gällande som minne, uppmuntran, tröst för alla, som nu följa dig till graven. Snart är den högtidliga akten fullbordad, det sista minnestalet är hållet, den sista tonen har förklingat, de församlade lämna kyrkogården, grupp efter grupp, och spridas och förlora varann ur sikte. Men du ledsagar envar av dem på hans bana. Detta är en handling av stor betydelse, Per Melchior! I synnerhet för din åldrige, misantropiske onkel, som kommer mig i tanken för att jag såg hans namn under din dödsannons. Ingen maka står vid din kista, ingen son eller dotter, ingen broder eller syster. Dina föräldrar gingo bort för många år sen. Din onkel har känt sig som deras ställföreträdare — det sade du mig engång — och nu har döden berövat honom hans uppgift. Ack, den mycket gamle, som sett alla sina kära jordas, äger i stället så många fler ledsagare! Och dessa hjälpa honom att leva!

Även mig ledsagar du, Per Melchior! Jag gjorde mig bekymmer för rakt ingenting, innan du tog hand om mig: jag grubblade över novellens väsen och livets. Och nu känner jag att du för mig in i bådas djupaste verklighet. Så enkelt det går till! Du bara ger en liten stöt åt min tanke; det är allt. Du tvingar mig att vandra tillbaka i mina egna onyttiga fjät och till slut bliva sittande på en bänk i en avlägsen park. Jag är förtrogen med platsen — vilken bänk i denna stads planteringar skulle inte jag känna till? Men jag kan inte säga att detta viloställe behagar mig och av egen drift hade tanken aldrig hittat på att återvända dit.

Nu är jag alltså där. Nu upprepas en gammal händelse, som på sin tid tycktes mig betydelselös. Det är inte

lönt att räkna åren sen den kvällen — i fjol skedde det i alla fall inte och häller inte i förrfjol. Men en höstafton var det; detta hör till saken, eftersom gula löv klibbade vid den giftigt gröna bänken jag satt på. Duggrägn svepte träden. Jag huttrade. Och plötsligt ryckte jag till som inför en fara. Utan att jag märkt det hade någon slagit sig ned vid min sida.

Denna ovälkomna medvandrare i den höstliga parken befanns vara en gammal käring, kutig, benig, röllig i ansiktet, röd om händerna — dem minns jag tydligt, för de tycktes mig så bortkomna där de vilade i den svarta famnen. De voro stora, svårt medfarna av arbete; fingrarna breda, knotiga, en giktknöl här och där. Ett par arbetslabbar av ras med uråldriga anor, kunde jag förstå! Delar av en varelse men på sätt och vis varelser själva och vana att sköta sitt kall och inte hågade att ligga stilla och låta sig beskådas.

»Den där skurmadamen har jag sett förut», tänkte jag. »Men var? Nå, det kan vara detsamma.» Emellertid, jag gav henne ännu en snabb blick och då sa hon:

— Herrn känner inte igen mig, men jag känner nog herrn. Si, det är jag, som städar för aktuarien.

— Aktuarien? Vem är aktuarien? undrade jag för mig själv. Men min bänkgranne fortfor:

— Jag städar i allmänna revisionsverket.

De orden sades med kläm och myndighet. Det var för ingen del likgiltigt för den talträngda gumman, var hon städade. Alla lägger vi någon ambitionssynpunkt på vårt jobb här i världen. Vi unnar oss att tycka att just det är så viktigt. Och den, som står för finländska statens sopor, har sannerligen rätt att sticka näsan i vädret. »Men», tänkte jag, »vem var aktuarien? Och när hade jag satt min fot i allmänna revisionsverket?»

Plötsligt dök det upp för mig: det var där min vän Per Melchior tillbragte sina förmiddagar! Jag har sökt upp honom en gång efter tjänstetiden. Jag har trätt in i hans ämbetsrum: ett bibliotek av räkenskapsböcker i mäktiga band, lavgrått från golv till tak.

— Sitt ner, sa Per Melchior, är här inte hemtrevligt?

— Det är stil på det hela, svarade jag.

— Ja visst. Du borde för resten titta in ett slag i min källare så fick du nånting att skriva om, fortfor han, när han märkte att min blick beströk de kolossala folianternas ryggar.

— Din källare? log jag.

— Ja, för fanden, jag har levat där nere i fem år. Städat. Ordnat luntor. Och smygforskat. Men det sistnämnda ber jag dig hålla tyst med. Ser du, ett sådant där intresse på sidan om tjänsten mister sin charm, ifall någon obehörig får veta av det.

Han tog på sin överrock och hatt.

— Revisionsverkets källare är en arkivalisk skapelse av rang, ska jag tala om för dig. Den är min hemliga stolthet, för ingen mer än jag känner dokumentvärdet på vissa handlingar jag har låtit binda in. Det är akter, som lever, begriper du, akter med människor bakom. Döda människors levande kvarlåtenskap! Anmärkningsinlagor, där orden ännu i dag darrar av harm och glittrar av kvickhet!

— Ja, ja, mumlade jag.

— Jo, jo du! Revisionsverket är ett nobelt verk. Revisionen fungerar som ett centralt nervsystem i statens organism.

— Det har sannerligen inte förut fallit mig in att reflektera över vad det är — allmänna revisionsverket, yttrade jag.

Per Melchior svarade inte. Hans vackra läppar formade ett fint, inåtvänt leende och innan jag hann säga något mer fattade han mig under armen och ledde mig ut i gången, sjungande:

John Browns mormor ligger stilla i sin grav, John Browns mormor ligger stilla i sin grav, John Browns mormor ligger stilla i sin grav och vi marschera på.

Vi togo trapporna med några ystra språng. Vi skulle ut och festa, värdshuset, kaviaren och supen väntade oss. Men när jag letar i mitt minne, så tror jag att jag vid denna raska utmarsch höll på att ramla över någon varelse, som låg på knä i trappan och tvättade av stegen. Ja, jag minns dunkelt två oformliga händer, som höllo en trasa — —

Den oslippliga gumman avbröt mina tankeutflykter. Hon behagade åter tilltala mig:

— Herrn va en gång på vesit i verke hos aktuarien.

— Det stämmer, medgav jag. Men det är länge sen. Jag minns det knappast själv.

— Jag har herrn i minne, för det va jag som visa herrn vägen till aktuariens rum. Och jag kommer ihåg den dan för att jag va ledsen på aktuarien.

— Så! Varför det?

— För hans ogudaktiga visors skull, om jag ska säga sanningen.

— Tycker ni illa om aktuarien?

— Tycka om och tycka om! En kan väl lida aktuarien men ogilla hans ogudaktighet tillikame. Om jag får lov å säga som sanningen är, så vill jag för ingen del bli av med aktuarien. Nej, det vill jag inte. För jag tycker alltid att det blir just som lite gladare, när aktuarien går förbi en i trappan, si, när han går hem till sitt och jag är där och skurar.

Jag åhörde leende denna troskyldiga utgjutelse. Jag kände att jag på en besynnerlig omväg hade kommit min vän Per Melchior närmare än under mången förtrolig samvaro. Men gumman fortfor:

— Aktuarien är den enda iblandme herrana i verke, som har vett att hälsa. Allti hälsar han — också ute i stan, i fall att en möts på gatan nångång. Aktuarien sir att en finns, men di andra herrana sir det inte, fast en ha torka opp efter dem i tjugu år.

Episoden i den höstgula parken har återtagit sin plats bland det undermedvetnas otaliga minnen. Han är trött, ritar streck i sanden, tänker:

— Jag har förlorat Per Melchior ur sikte. Jag sitter helt enkelt kvar på min bänk — den vita under lindarna. Här har hänt ett och annat, sedan liktåget försvann ur min åsyn. En formanskärra har slamrat gatan fram. Och någon har uppehållit sig i den lilla planteringen och kretsat kring min bänk — jag vet det fast jag ingen såg, eftersom jag höll ögonen slutna. Nu — — nu glider jag tillbaka i det förgångna och lever bland dess minnen.

Jag söker Per Melchior. Alla söker Per Melchior. Alla är lite på tre kvart, alla är rödbrusiga, alla är glada, alla bär narcisser på rockuppslagen men alla har ett bekymmer: de oroar sig för Per Melchior.

En vit dager strömmar in i ett mossgrönt klubbrum. Per Melchior har inte gått hem, det vet vi. Men när han

senast visade sig, var dagern inte vit utan svagt grå. Väggarnas kandelabrar lyste överlägset på det långa bordets blommor, kristallskålar, silverkannor, tillknycklade servetter, karaffer och glas. De blickade också med sina spefulla, gula ögon på Per Melchior, som efter vad man kunde minnas under de senaste timmarna inte låtit något annat ord än skål! gå över sina visa läppar.

Vi sökte honom emellertid i alla rummen, i fönsternischerna, i trapporna, i trädgården, på den melankoliska stegen, som stod lutad över de blommande jasminerna. Hans gode vän målaren irrade omkring på taket, ropande Per Melchiors nyaste kamratnamn. Jag sprang ut på gatan genom en vidöppen port och klättrade upp i en lyktstolpe. När jag återvände till det övergivna klubbrummet, bevarade mitt medvetande ett dubbelintryck av en gatlykta, som vägrade att brinna, och en galopperande poliskonstapel, som närmade sig med svindlande hastighet, medan Per Melchior var och förblev borta. Jag märkte nu att jag satt i skjortärmarna — mol ensam. Och i nästa ögonblick krängde jag rocken på mig, fann min studentmössa och min käpp och gav mig ut på vandring.

Något senare råkade jag påtagligen målaren, eftersom vi i gemensam vilja och gärning knyckte en olåst båt i en av de små hamnarna, där vi och Per Melchior brukade hålla till under våra skolpojksår. Vi rodde i väg, vi landade vid något skär, vi lade oss på någon röd klippa och i samma stund bådade molnens oroliga skiftningar att någonting betydelsefullt skulle ske.

— Solen ämnar gå opp, sa jag, och vi ska bada. Skynda dig, så vi hinner ut till grundet!

Målaren lydde. Det vill säga: han började att taga av skorna. Med en flegma, som gick mig på nerverna, löste han en knapp i minuten, däremellan försjunkande i njutningen av en mycket god cigarr. Jag stod naken på den röda klippan och gormade:

— Solen försöker att gå opp, men grundet ligger i vägen. Det blir ingen soluppgång på det här sättet. Vi ska ut till grundet, idiot!

Målaren fingrade sin blåsvarta, dinglande pannlugg.

— Adjö med dig!

Jag hoppade i, huvudstupa, och i den sekunden fyllde havets härlighet min själ som ett jubel, en extas, ett rus i ruset. När jag nådde vattenytan, var jag spiknykter och några minuter senare äntrade jag grundet och satte av i språng över de glatta hällarna. Ingen båd, ingen remmare, ingen farkost lade sig längre i vägen mellan den silverskiftande synranden och mig. Men det var förutbestämt att jag inte denna sommarmorgon skulle få se solen rinna upp ur havet.

En oväntad syn häjdade mig. Gripen av någon dunkel fruktan började jag att ropa på målaren, medan jag klev ner i en sänka, som tudelade grundet på tvären. Här hade havet brett ut ett lager av snäcksand och uppdragen på den vita bädden låg en övergiven ekstock med några klädesplagg i. Det som hände i fortsättningen står sammanhangslöst för minnet. Jag vet bara att två nakna studenter rodde utåt havet, tjutande: Per Melchior, Per Melchior!

Det rådde inget tvivel om att kläderna voro Per Melchiors kläder och en studentmössa, som vi hittat under aktertoften, var Per Melchiors mössa. Solen var oppe, men det visste vi inte av. Morgonbrisen vaknade och dyningarna förvandlades till vågor, men det angick inte oss. Vi spanade, rodde, gallskreko — det var en underlig, dyster upplevelse och på något vis overklig, så länge den varade.

Plötsligt tog denna skräckdröm ett slut. Vi vaknade vid det behagliga ljudet av Per Melchiors röst. Han låg helt makligt på rygg i havet och njöt; han hade inte löpt någon fara alls, den uslingen. Han hade förekommit mig och deltagit i soluppgångens skådespel just så som jag velat få göra det. Redan för ett par timmar sen,

då han obemärkt lämnade det upprymda sällskapet, hade denna havsfärd lekt honom i hågen.

Jag visste inte varav det kom sig, men aldrig har jag så svindlande rikt upplevat den begynnande sommardagens skönhet. Jag hade dvalts i en avgrund av ångest och njöt nu befrielsen, simmande omkring i ett lycksaligt havsrus, dåsande i ett svalt Nirvana, dykande i blågröna djup och emellanåt vilande i den guppande farkosten. Ett ögonblick lågo målaren och jag jämsides på rygg på var sin stigande sjö. Nära intill, mitt i den silverflammande solgatan, satt Per Melchior i ekstockens lustigt svängande akter som i en gunga — studentmössan bakåtstruken på huvudet, en åra i handen. En kraftig våg brast i skum under den dansande stäven, havet brusade, solgatan skimrade, det våta årbladet blänkte, lyran i studentmössan glimmade och under den svarta skärmen strålade Per Melchiors öppna, ljusa anlete likt en förandligad spegling av sommarhavets glans.

— Jag glömde med åren detta ögonblickens ögonblick, tänkte författaren, och ett milt vemod fyllde hans sinne. Men målaren kom i håg det. Långt senare grep han det med sin pensel och gjorde av det sin starkaste bild: Sol över havet. Hans mästerverk skall glädja människorna ännu när vi tre, som var med den där gången, för länge sen är borta. Och någon skall säga efter hundra år: se ett sådant levande solsken! Och man skall prisa mästaren, som har mäktat att gjuta sin själ i solen. Men ingen anar att där gömmer sig en själ i själen.

Så är det likafullt! Målaren var en humorbetonad personlighet, en djup ande, ett skarpt öga och en känslig hand. Men hos honom fanns intet av detta naiva lyckomedvetande, som klingar med dolda strängars spel inför varje minsta verk av skönhet, som solen skapar på jorden. Hans tavla är härlig; den ler mot tillvaron med glansen av en lycklig människas öga. Men leendet är icke hans eget — det är ditt, Per Melchior!

Medan den levande med sin tanke följde ett händelseförlopp till denna avlägsna slutpunkt, hade bilden av den döde gång på gång trätt fram ur det förgångnas dunkel. Det var ingen drömsyn den levande skådade och häller icke en hallucination utan någonting mitt emellan. Han satt bakåtlutad och höll ögonen slutna. Hans själ levde ett intensifierat liv. Detta livs gestalter såg han som hade hans blick, när den icke kunde skåda ut i omgivningen, i stället fixerat bilderna i hjärnans hemlighetsfulla värld.

På samma sätt hade författaren mången gång förut upplevat landskap, mänskliga gestalter och framför allt anleten, vilkas ägare voro döda. Han hade grubblat över dessa uppenbarelser. Mycket sällan läto de honom skåda någon av dem han saknade mest. Han hade förmodat att dessa avhållna hädangångna icke visade sig, emedan hans tanke så ofta besökte dem att de icke erforo något behov att taga gestalt i bilder, vädjande till hans själs förmåga att se. Men vad betydde närvaron av alla dessa främlingar han känt helt ytligt eller alls icke känt, men möjligen sett, eller varken känt eller sett? Vad ville de uttrycka, när de betraktade honom — stundom glättigt, stundom forskande, stundom sorgset? Han undrade förgäves. Endast Per Melchiors framträdande i samma gåtfulla materialisering upplevde han som någonting självklart. Per Melchior ledsagade honom, de vandrade tillsammans, det låg inget i och för sig underbart i att han såg den andres anlete.

Ett gränslöst vemod fick makt med hans själ. — Vi två, tänkte han, stodo varandra så nära under vår barndoms år och upplevde så mycket gemensamt i vår ungdom att jag inte kan fatta hur det sedan gick som det gick. Vi träffades inte vidare. Vi nickade bara ett flyktigt goddag, när vi möttes, och våra anletens uttryck vid dessa tillfällen blev med tidens och upprepningens makt på något vis invant och banalt. Åh, vad detta gör mig ont, Per Melchior! Jag vet att du förlåter mig, liksom jag förlåter dig. Men likaväl känner jag mig så trist till sinnes. Du levde kanske på något sätt ensam de sista åren, så omtyckt du än var för ditt ljusa lynnes skull, för dina upptåg, ditt skämt och dina sånger. Djupare sett hade du kanske inte några vänner alls att ty dig till, du, som ingen kunde hitta på att nämna vänlös. Min vänskap var inte död, men — den sov.

Fortfarande höll författaren sina ögonlock slutna som hade han bidat vännens anlete. Det lade sig en dvallik tyngd över dem och han tänkte: så länge sedan jag såg dig gunga i solgatan på havet! Men i det undermedvetna försiggick samtidigt ett annat skeende och slutligen tog även det en fattbar gestalt i tankar.

— Jag är en dåre, när jag väntar att du skall återvända för att ledsaga mig vidare. Jag glömmer vad denna stund innebär. Nu faller tre skovlar mull på Per Melchiors kista. Nu talar prästen: av jord är du kommen och jord skall du åter varda. Och jag vill viska för mig själv: av ljus är du kommen och skall åter varda ljus.

I nästa minut skådade hans slutna ögon gestalten av en kvinna. Han visste vem hon var och det tycktes honom självklart att hon hade satt sig vid hans sida. Synen var så naturlig att den icke skrämde, så skön att han försjönk i ett stilla betraktande. Aldrig förr hade han sett henne sådan: så ung, så himmelskt ljuv och ändå så jordisk! Hennes lysande lilla ansikte under den blommiga kapotthatten förtrollade honom med sin barnsliga glättighet. Hennes sommardräkt var betagande; det drömlätta tygets veronicablå mönster skiftade i solljuset med charmen hos en blommande äng. Hon talade och hennes lätta händer rörde sig som dagrar under löv.

Den rösten hade han icke hört, sedan han var barn och titt och ofta hälsade på hos sin lekkamrat Per Melchior. Så väl han kom i håg alltsammans: portgången, trappan, tamburen, den långa raden ljusa rum! Och gårdsplanen och all grönskan runt omkring! Mången sommareftermiddag hade de legat under den stora linden i trädgården med bilderböcker omkring sig på gräsmattan. En gång i de första tonåren hade de lekt världsomsegling i stallsbyggnadens knarrande svale, som liknade ett skepp på något vis. Åh så han tutat, visslat och fört oljud! Men medan han gungade på oceanen, hade hon suttit vid det öppna matsalsfönstret med en stor, svart bok i handen, som hette Bibeln eller Den Heliga Skrift. Och gång på gång hade hon avbrutit läsningen och ropat något, som han, kaptenen, inte gav sig tid att uppfatta, för matroserna hade gjort myteri och han hade skjutit ned dem allesamman, så de var döda, och han måste ensam föra skeppet till Australien. Sedan hände någonting, som inte alls var roligt, men vad — det kom han inte längre ihåg.

Nu var all skillnad i ålder mellan honom och henne utplånad, alla tidsavstånd borta! Nu hörde han på vad hon hade att säga honom. Med alla själens förmögenheter spända till bristning lyssnade han till henne, som satt vid hans sida — Per Melchiors döda moder.

Hon sade:

— Jag är lycklig, så lycklig att jag måste tala om det. Det är sommar nu, högsommar, och jag bor på landet, riktigt på bondlandet. Min man är i staden, det står ingenting särskilt på, men ändå har jag klätt mig i min allra vackraste stass och gått ut alldeles ensam och satt mig på en mossbänk vid ängsbrynet. Det har jag gjort för att jag är så lycklig.

Nu skall jag tala om för dig min lyckas hemlighet. Jag har ett barn att vårda och hålla av och leva för. Och jag är lycklig tusenfalt för att mitt barn är just denne lille parvel med gula lockar, för att han har himmelsblåa ögon, för att hans panna är ljus och hög och hans kinder runda och saftiga med gropar i. Han har nyligen fyllt fyra år, min gosse, men jag känner det som hade jag ägt honom så länge att den tiden inte kan mätas. Detta är ingen inbillning. Han var min tillvaros bländande lyckomöjlighet långt, långt förrän jag tog en jordisk gestalt. Och han skall förbliva min ägodel, när jag är död. Om jag så blev dömd att vandra omkring från stjärna till stjärna i miljarder år och om jag tvangs att lägga av alla egenskaper, alla tankar, alla känslor, som nu utgör mitt jag, så skall ändå någonting stå mig åter likt ett outsläckligt, litet glöd i en evig natt: medvetandet att jag är moder.

Här sitter jag och bara är till i min lycka. Där borta i den röda bondgården med de vita knutarna sover min gosse; han slumrar i ett rum i rummet, ett litet gemak med bildskärmar som väggar. Jag har byggt ett sådant krypin för oss båda i den stora salen, som nog är ljus och glad och trygg att vistas i, när morgonen tittar in

genom alla fem fönsterna, men i skymningen skrämmer oss med sin ofantliga vidd. Nu har han lekt sig trött och tar sig en lur. Han sover med leksaksdjuren bredvid sig i sängen, elefanten på högra sidan och strutsen på den vänstra, och tar jag inte fel så drömmer han att han rider på strutsen och låter elefanten lunka bredvid, eller tvärtom. Han har ännu inte några mer planer för den kommande tiden, när han blir stor, än att han ämnar rida på alla djur som finns i världen.

Där har du min lyckas hemlighet! Men ännu en sak vill jag tala om för dig. Det är en hemlighet i hemligheten. Det är det att min lille gosse ler ett så vackert leende och skrattar ett så klingande skratt. Han skrattar från morgon till kväll, han skrattar åt sina leksaker och åt sig själv. Han skrattar ibland, när han skall läsa sin aftonbön, och då måste jag straffa honom och han gråter naturligtvis, men i nästa minut glömmer han alltihop och hittar återigen på någonting att skratta åt förrän han somnar.

Sådan är han. Han vederkvicker mig på ett underbart vis. Jag känner en stilla fröjd över hans munterhet — det är likadant som när jag fägnar mig åt hälsan, morgonen och solen. Men jag älskar inte skrattet för dess egen skull utan för själen, som bor i det. Skrattets själ är leendet. Människor, som skrattar mycket men sällan ler, tycker jag inte om; de är ytliga. Människor, som ofta ler men sällan riktigt hjärtligt skrattar, är jag rädd för. Jag ser dem liksom genom en slöja av tungsinne och de inger mig fruktan, fastän jag i grunden kan hålla av dem. Men ack, de vuxnes liv är nu engång sådant det är. Och jag — jag känner mig inte som en av dem. Jag lever på solsidan för att jag har en liten gosse, som ler mot mig. O, jag undrar om det finns någon skönare syn i världen än ett barn, när det ler mot sin moder. Det vore då Guds eget leende, när han tar god natt av sin jord och hans anlete speglas i de stilla, blanka vattnen.

I nästa minut hade en skymning, grå som aska, svept in de två på bänken. Det förvånade honom icke. Och det stod häller ingenting att göra till det. Han ämnade i alla fall säga: »det har kommit moln för solen» eller »få se om det blir åska» eller någonting liknande. Men hon förekom honom. Hon sade: »nu kan vi inte mer se varandra.» »Nej», svarade han, »vi ser ingenting alls, för det har kommit moln för solen.» Hon fortfor:

— Min son var hos mig i min dödsstund. Jag höll hans hand mellan mina — länge — och till slut frågade jag vad jag aldrig förr hade vågat spörja honom: tror du på Vår Herre och Frälsare, Jesus Kristus? Han gav mig inget svar. Men han böjde sig ned över mig, där jag låg — djupt, djupt ned och hans kyss berörde min panna och plötsligt såg jag hans anlete någonstans i fjärran. Det var dödsblekt och så åldrat som hade han varit äldst av oss två. Men detta var bara synvilla, för jag var varken gammal eller ung; jag var en som dog. Därför frågade jag i ångest: tror du på Jesus Kristus? Och då skedde det underbaraste, som någonsin har hänt mig. Det avlägsna, älskade anletet nekade inte, det jakade inte häller, det endast löste mig från ångesten med sitt leende.

I samma stund den döda upphörde att tala vek tyngden från den levandes ögonlock och en vardaglig, jordisk verklighet öppnades för hans blick. Han reste sig och tog några sömngångaraktiga steg för att äntligen begiva sig bort. Men han förmådde icke tänka någon annan klar tanke än denna: hur länge har jag suttit på den där bänken? Kanske en timme, kanske två? Det intensiva solskenet och himlens oförändrade, varma blånad motsade ett sådant antagande. »Nu minns jag det», tänkte han, »fem minuter i tre satte jag mig att vila några ögonblick, medan jag grubblade på novellens problem.» Han såg på sitt ur; det visade tio minuter på fyra.

Nu gick han. Icke till kyrkogården; dit ärnade han sig en annan dag vid någon läglig timma, då han kunde vara viss om att osedd få lägga ned ett fång ängsblommor på Per Melchiors grav. Men icke heller hem. Han fortsatte helt enkelt sin avbrutna vandring i detta samma stråk han följt så många hundra gånger, utefter denna räcka av tysta gator, som löpa parallellt med hamnarnas kajer och från vilka han då och då kunde se ett stycke hav i bakgrunden av vyen, som en tvärgata öppnade. På det sättet njöt han numera havet — det var hans vana; varför, visste han icke.

Men för varje steg han tog blev gången lättare, tryggare. Han smålog för sig själv och tänkte: jag känner mig lycklig, jag har upplevat någonting skönt och sällsamt. Och jag tror att jag löst min konsts problem. Nej, jag kanske ändå inte har löst det, i fall jag nogare besinnar saken. Men jag har höjt mig över det.

AGATHE OBERHOFER

Den 22 juni 1919.

Jag, som skriver detta, bekänner att min ställning i människornas samfund alltid varit en outsiders. I många kretsar har jag trätt in som tillfällig gäst, men ingenstädes har jag slagit mig ner för att stanna. Ingen vän har länge behållit mig. Ingen kvinna har jag varaktigt bundit vid mig och mitt öde. Hemlös är jag. Om ingen ort på jorden skall jag någonsin få säga: här slog jag rot, här hör jag hemma. Den ena av de tvänne makter, som behärska mitt väsen, heter oro och den andra fruktan, fruktan för människorna — ja för själva livet.

Jag har häller inget verkligt fosterland. Min barndom förflöt i den fjärran Norden. Min ungdoms och mannaålders omgivning blev en tysk värld: de färgglada, vänliga, katolska landen söderom Donau. I sentimentala stunder har jag kallat någon av de åldriga städer här nere, i vilka min släkt har sina rötter, för min stad och någon stilla alpdal, som jag älskat, för min dal, men om detta var sant under ett ögonblick så blev det en halvsanning i det nästa. Min oro gav sig aldrig tillfreds med denna bundenhet vid rummet och de omgivande förhållandena, som slår fast människans begränsning men också utgör villkoret för hennes lycka.

Jag är målare till yrket och varje litterär ambition är mig främmande, när jag skriver ner dessa dagboksblad. Mina ord äro värdelösa i sig själva. Även om de leva, då jag fäster dem vid papperet, skola de vara döda, när jag efteråt betraktar dem. Deras stämningsvärden skola upplösas och försvinna likt färgerna, som ljuset under en flyktig lek stryker på ett landskap. Men deras mission är fylld, om jag lyckas att gripa upplevelsen och hålla den fast, så verklig, så levande jag ser den med själens öga.

Hittills har jag förmått endast ett: att måla. Vid staffliet har jag känt mig trygg och fri från oro och fruktan. Och trott på mig själv! Utan förhävelse kan jag säga att i mina speglande vatten, mina alptoppar, mina moln lever en färg av tungt, gammalt silver, som är min och ingen annans. Och jag vet att i samma stund jag byter penseln mot pennan är jag slut som konstnär. Låt gå för det! Tillvaron har visat mig aspekt, inför vilka linjen och färgen förlora varje mening, och jag har kastat loss från alla förbindelser med yttervärlden och trött, utfaren, söndermald av en ändlös resas vedervärdigheter, skriver jag nu, timme efter timme, och gitter inte engång öppna ett fönster i mitt kvava rum och kasta en blick på det vita firnpanoramat, som omsluter Altkirchens dal.

Altkirchen! Jag borde ha börjat: Altkirchen i Oberbayern den 22 juni 1919 klockan 8 på kvällen. Men sannerligen jag visste vad dag det var och vilken tid på dan, när jag satte mig vid det skrangliga fönsterbordet i Gasthaus zum Lamm.

Varför har jag ramlat ner i Altkirchen? Om jag stigit av bussen i Einsiedeln, som jag i ett förnuftigt ögonblick höll på att göra, så hade jag vetat var jag hamnade. Men jag hade ett obestämt minne av Altkirchen för tie år sen — en välsignad liten smyg bland alperna med helgonbilder på vitmenade väggar och prålande blomsterprakt över sirligt snidade svalgångar. Och Lamm var sista härbärget vid den vita vägen, som lockade mig ut ur ölets land och in i vinets. Vad det var lätt att vandra den sommarn! Jag tog sträckan härifrån till gränsen på en timme och omkring mig ljusnade en daggig morgon och plötsligt låg Scharnitz lustiga, lilla borgruin framför mig i solsken och värdshuset välkomnade mig med sitt burspråk:

Sei willkommen, Wandersmann, steig' mal ein! Hier bekommst du den ersten Tirolerwein.

Åh, nu stå de åter levande för minnet: min plågsamma resa hit ner och — min dröm!

D-tåget gled ljudlöst ut ur banhallen i Nürnberg. Jag höll till i en dragig tredjeklassvagn och timme efter timme ilade jag genom ett landskap, som inget landskap var utan bara rägn, rägn, drivande, piskande rägn. Det var inte afton än men hela världen låg svept i skymning. Jag visste att jag befann mig i fattiga bärgsbygder och mellan skurarna skymtade jag brutna stycken av uppblötta vägar, fragment av byar i blågrått och svart, ett segment av någon öde högslätt, där en vit gåsflock gumpade hemåt genom vätan med en liten barbent vallare bakom. Den synen blev min sista beröring med livet utanför vagnsfönstren, för i nästa stund gick skymningen över i mörker och lamporna tändes.

Jag satt slö och duven i mitt fönsterhörn — rikskursboken uppslagen på det lilla skjutbordet. Buffertar, hjul, skenor kvävde varje redig tanke med detta obeskrivliga ljudintryck, som är varken rassel eller dån utan något av båda, denna snälltågsrytm, som stryker under rolöshetens begrepp i den resandes hjärna. Mitt emot mig satt en vämjelig apa, en liten knipslug affärsman. Snettöver halvsov en gammal, skrumpen bonde och borta i gången vankade en karl i någotslags lantvärnsuniform. Alla hade stigit på efter Nürnberg och skulle säkerligen av före Donauwörth. Med liknöjda ögon hade jag bevittnat deras rägnluktande entréer. De skulle återbördas till rägnet och mörkret utan att min pinade hjärna behövde befatta sig med det. Minuter förflöto, halvtimmar, timmar. Jag fortfor att betrakta mina anteckningar i rikskursboken: an Nürnberg — ab Nürnberg — an München — ab München — an Altkirchen. Varför reste jag till Altkirchen? Rånstans på solsidan om alperna låg en liten by, som hette Unsere liebe Frau im Walde, och det var ju där jag alltid hade längtat att få bo!

Ångest griper mig. Jag kryper samman i min vrå, jag försöker att rädda mig undan mig själv, med en våldsam ansträngning plånar jag ut mig ur tillvaron och ett ögonblick är allt omkring mörker och jag en punkt i mörkret. Men i nästa sekund känner jag att jag nu i alla fall måste taga mig något före.

Jag reser mig. Kupéen är tom! Den har åtta platser, jag tar fram mitt platskort och kontrollerar numret. Det stämmer. Allt står rätt till och är ändå på något vis onaturligt, eftersom kupéen är tom. Nu går jag ut i gången. Den är tom. Jag tittar in i de andra kupéerna; de är tomma allihop. En dunkel orosförnimmelse fattar mig, men jag beträder modigt de gungande stegen i skarven mellan min vagn, som är den sista i tåget, och den följande. Också denna är tom. Jag vandrar ur vagn i vagn. De stå tomma. Det är alltsamman tredje klass och till slut blir jag sittande i en gång vid ett solkigt fönster ut mot natten. Jag tar mig för pannan och tänker: det har hänt nånting — — någon katastrof, vad vet jag — — i alla fall har man utrymt tredje klass och glömt mig kvar. Jag besluter rädda mig över i andra klass. Jag känner mycket väl det här tågsättet; jag genomvandrade det från början till slut, när jag kort före Nürnberg åt middag i restaurangvagnen. Alltså vidare! Ännu en tom tredjeklassvagn och jag ser utgångsdörren skymta och är framme och griper i låset — stängt!

Då brister ångesten löst. Jag rusar genom de tomma vagnarna, faller, stöter mitt knä, linkar vidare och når till slut min egen vagn, den sista. Vacklande vid de oupphörliga krängningarna rycker jag i dörrarna, som leda ut i natten. De äro låsta. Jag bultar och sparkar och skriker och vrålar men hör inte oljudet jag åstadkommer, för farten har tagit till och rasslet, slamret, dånet fylla mina öron och min själ är ett kaos. Och till slut står jag åter vid min utgångspunkt och kontrollerar numret på min smutsbruna platsbiljett och sätter mig.

Med tiden blir jag lugn. Med tiden upphör min längtan att få lämna denna plats vid ett dunkelt vagnsfönster, som vetter ut mot natten. Med tiden tänker jag allt klarare, allt mer genomträngande och förstår att jag är död.

Och jag överväger allt, som har hänt mig i det förflutna. Jag minns en loggia, bäddad i vildvin, en vallgrav, en mosslupen bastion, ett ärggrönt kyrktorn mot en vitaktig morgonhimmel. Det var min ungdoms stad. Det

var jag. Det var en annan också, en som satt hos mig i loggian — en jag älskade. Det var livet. Och jag minns en hed i rägn och en barbent pojkvasker, som vandrade med en viska i handen och vallade gäss. Det var också livet. Det är alltsammans verkligt och vackert och mycket, mycket dyrbart. Den ena upplevelsen har nu blivit lika viktig som den andra. Jag har slutat att undra varför det gick mig så och så och inte annorlunda. Jag fylles bara av en stor tacksamhet över att någonting sådant som livet engång skänktes mig. Ur mitt nuvarande tillstånd vill jag inte längre bli lösgjord och jag har upphört att fråga efter meningen med min passiva rörelse i rummet eller tiden eller vad det nu är jag rusar genom. Jag har glömt mina onda aningar att jag skulle komma att bli besviken på Altkirchen och det bekymrar mig inte mer att jag aldrig fick se Unsere liebe Frau im Walde.

Men med ens står jag upprätt i kupéen, huttrande, skälvande, våt om pannan. Ett underligt ljud tränger fram ur min strupe — halvt en snyftning, halvt ett rop. Någonting ohyggligt har hänt. Tåget rör sig fortfarande men långsamt, långsamt under ett dovt, mystiskt dunk.

En konduktör skymtar i gången.

— Vad är det för ett ljud? ropar jag.

— Vilket?

— Det dova ekot i syllarna, försöker jag att förklara.

Konduktören betraktar mig uppmärksamt och svarar med en knarrig röst:

— Vi går över Donau.

Altkirchen, Zum Lamm.

Midsommarnatten.

I dag ämnade jag göra min första vandring uppåt alpen, men av denna kloka föresats vart intet. På morgonen försov jag mig; jag hade naturligtvis haft en eländig natt. Fram på dagen började solen att gassa och luften blev tung och den kalkvita vägen mellan de brokiga huslängorna ingav mig ett kväljande obehag. Nå, en stund efter middagen tänkte jag i alla fall ge mig av på en liten aftonvandring, men då råkade jag ut för herr Friedrich Detlefsen.

När jag lämnade mitt rum, fick jag infallet att orientera mig i husets villsamma komplex av gångar och trappor och hamnade i krogsalen, där »folket» håller till på kvällarna och byns pampar ha sitt stambord. Här blev jag påmint om att midsommarvakan stod för dörren. Redan vid denna tidiga timme var det långsträckta, låga rummet fullpackat med gäster. Ögat såg just ingenting för tobaksröken, men örat fångade glada knäppar på en cittra — — Schuhplatteln — — här rustades till dans — — längre fram. Nu gick pratet löst vid pipan och ölkruset och den åldriga dialekten gav sorlet en egendomlig färg, som kom mig att stanna och lyssna. Jag hade gärna slagit mig ner. Men dessa resliga, brunbarkade bönder sutto i slutna lag kring de långa borden. På stående fot iakttog jag deras trygga anleten, deras självmedvetna later, lustiga luvor i granna färger, praktfulla pipor av en urmodig typ. Och när ingen gjorde min av att bereda plats för intränglingen, så gick jag.

Utanför värdshuset låg vägen rödaktig i aftonsol, de mörkgröna vetefälten tomma och tysta, Altkirchensee spegellugn med en matt glans av purpur. För första gången på mycket länge erfor jag en befriande skönhetsförnimmelse och för att få behålla den ville jag sätta mig nånstans. Men borden under soltältet voro upptagna till sista platsen, utom ett. Där blev jag kort och gott befalld att slå mig ner av den manhaftiga Ursula, som ställde framför mig en översvämmande helliter Helles, sublimt likgiltig för vad jag möjligen

kunde ha önskat dricka. Och vid detta bord satt herr Detlefsen.

Jag trodde han var skandinav — en nära liggande slutledning inför hans intensivt blonda anlete och de blå ögonen, som betraktade mig med en sorgsen blick.

— Ni är nordbo, min herre, tillät jag mig yttra.

— Nej, jag är från München.

Det inträdde en kort tystnad och så fortfor han:

— Ni, min herre, har ett utmärkt gott tyskt uttal, men likafullt skulle det aldrig falla mig in att misstänka er för att vara tysk.

— »Misstänka» — ett underligt sätt att uttrycka sig, tänkte jag för mig själv. Mannens stillfärdiga, sövande sätt att tala väckte min uppmärksamhet. Jag kan inte säga att det behagade mig. Emellertid, han fortsatte:

— Ni är svensk.

— Det stämmer, nickade jag, ohågad att inlåta mig på frågan om min nationalitet, som jag inte ens själv är på det klara med.

— Ni är målare.

— Nej, ljög jag, driven av ett behov att värja mig mot — jag visste inte rätt vad. Och tillade: jag är lärare. En halv sanning, eftersom jag gör mig inkomster med att undervisa unga målarämnen.

Han tömde sin sejdel. Ursula slängde ett nytt, rinnande krus på den genomdränkta pappskivan. Men den ståtliga värdshusflickan var luft för honom, tycktes det. Hans blå ögon betraktade mig genomträngande, som hade de anat min lögn, och den entoniga rösten fortfor att tala.

— Jag är målare. Och rätt så känd — åtminstone på mina öar.

— Era öar? Ni är ju münchnare!

— Jag bara bor i München. Tidvis.

— Jaså.

— Kan ni gissa, vilket folk jag tillhör?

— Nej, smålog jag. I första ögonblicket tänkte jag ni var dansk, men det var förmodligen fel.

— Var så. Jag är fris.

Vi sutto bägge tysta. En rytm rörde sig djupt nere i mitt medvetande: »En gång går hav över landen, — går över städerna fram. — Över oss sorlar — över oss gungar — folk av en främmande stam.» Och genom den vemodiga rytmen klang en klockmelodi: Hilligenlei, Hilligenlei! O jag kände Hilligenlei! Som en synbild gled den upp för mig ur minnets lönliga djup, hallig'en, den lilla, gröna jordkullen i det gråaste av alla grå hav. Hallig bortom hallig skymtade fram: Noderhörn, Peterheizwarf. Och jag vandrade på Pellworm över mäktiga, mörka marsker, där de buttra bondgårdarna tronade på sina konstgjorda kullar likt urtida fästen. Och jag blev stående framför en väderkvarn, så forn i skapnad och färg att jag trodde jag drömde över en sagbok. Runtomkring mig brusade havet, men jag såg det inte. Min enda horisont var strandvallen, som en gång i tiden byggdes till värn mot Nordsjön och störtade, när stormfloden kom, och återigen byggdes upp

och återigen störtade och nu stod mäktigare än någonsin men likaväl var dömd att falla, när det behagade den blanke Hans att slå till. Och jag satt vid relingen av en liten pustande ångbåt, en boskapsfraktare på väg till Husum. Timmar runno bort. Jag bara blickade ner i dyningen med en barnslig förväntan att få skåda en skymt av de sjunkna öarna under mig, de grå byarna, de vita kyrkorna Nordsjön slukat. Men samtidigt lyssnade jag till en ungdomlig stämma, som trängde ut ur den öppna rökhytten: — Vi seglade hela dan — långt till havs — till den fridlysta fågelön, ni vet — den är alldeles vit, den underliga kobben — där bor en väktare, mutterseelenallein — en utgammal fris — ja, ja, den vithårige gubben talar frisiska med sig själv i ensamheten — om söndagarna sjunger han psalmer på detta skrovliga språk, som skall dö med honom — säkert, han är en sevärdhet, den siste frisen.

Under loppet av ett par minuter hade dessa minnen och syner skymtat för min tanke. — Vad går det åt mig? sporde jag mig själv. Har jag inte fullt upp med trista tankeämnen på närmare håll? Varför måste jag med sorg i hjärtat minnas det olyckliga Nordstrand, som söndagen den 11 oktober 1634 försvann i stormfloden med klämtande kyrktorn, bölande boskapshjordar och knäböjande, jämrande människohopar? Och varför kan jag inte slippa den där mannen och hans ögon?

— Jag är fris, yttrade den andre lågmält. Jag tillhör ett förtappat folk, som har kastat bort sitt språk. Min herre, låt mig säga som det är: vi är döda, vi friser, fast en främling inte kan se det på oss. Eller, om ni föredrar en annan formulering: vi lever ett reducerat liv. Det går ju för övrigt ingen bestämd gräns mellan dessa två tillstånd, som med grovt kategoriska beteckningar kallas liv och död.

— Men alla folk måste någon gång dö.

— Ja, efter fullgjorda värv.

— Gott! Av vilka kriterier dömer ni, om värvet i det här fallet var fullgjort eller inte?

— Det säger mig min känsla.

Plötsligt intensifierades den blå blickens melankoli. — Vad vill han mig? tänkte jag förtvivlad. Han är en väluppfostrad människa i övrigt men behärskar inte sin blick.

— Varje folk har en själ, fortfor den monotona rösten, och denna själ lever och dör med språket. Och varje folk avsätter i alla samhällslager personligheter, hos vilka själen lever starkt och rikt. Det är de människorna som lider. Det är de, som går och bär på tomrummet, som blir kvar efter ett språk man har dödat, tomrummet, som vägrar att låta fylla sig.

Åter tystnad. Så jag:

— Känner ni närmare till Altkirchen?

Han: — Åhja! Jag har bott lite varstans här i bärgen. I bondgårdarna. För att inte tala om Lamm, mitt högkvarter.

Till all lycka infann sig Ursula med nytt öl. Hennes granna, bruna ögon spelade, medan hon plockade sejdlar med ena handen och med den andra gav melankolikern en liten klapp på hans blonda hjässa.

— Herr Detlefsen ska inte vara ledsen för att han har fått vänta. Han är förskräckligt törstig, jo, men alla är törstiga, inte sant, och där inne är di alldeles från vettet.

— Det är fruktansvärt kvavt både inne och ute, yttrade jag.

— Och så otäckt skumt i luften, inte sant, tillade Ursula.

Nånstans i söder ljöd ett svagt muller. I nästa stund upprepades det dova hotet i öster, i norr. Tordönet kretsade kring Altkirchen. Jag slöt ögonen, jag hörde Ursula säga: »jo, jo, herr Detlefsen har alltid varit åskrädd», men det lät som i drömmen. Jag hade flyttat på stolen ett grand så jag halvt om halvt vänt de andra ryggen och när jag vaknade ur min kortvariga dvala fick jag se en praktfull åskväderskväll bryta in över den kvalmiga dalen. Skuggorna kröpo upp för branterna, skogarna svartnade hastigt, sjön blev svartviolett. Men ännu speglades alperna i vattnet. Och jag försjönk i skådan av en dunkel fjällsida med en snöfläck och två spetsiga, svarta toppar med silvervita tvärstrimmor. Plötsligt var allt borta. En ljungeld drog en sicksacklinje genom rymden, de laddade luftlagren brusto med ett vansinnigt brak och rägnet störtade ned.

Jag satt kvar i samma framåtböjda ställning, orörlig. Medan jag betraktade den sköna speglingen, hade veka stämningar fått makt med mig. Midsommarbilder från min barndoms avlägsna år stodo sällsamt levande för minnet: ljus natt — skärgård — bleka eldar. Men samtidigt iakttog jag det rägnpiskade Altkirchen. Efter vägen närmade sig en kostlig figur, en cyklande präst, liten, trind, korta armar, korta ben, det frodiga anletet likt ett barns, när det tar till lipen. Den lungvåte själasörjaren kastade en nödställd blick på mig, passerade, steg av cykeln och räddade sig in i värdshuset. Över oss rullade tordönet som en Herrans mangel. Hemska, ofattliga trädde alperna fram mellan rägnets brusande skurar, svepta i ljungeldens gröna, fladdrande ljus.

Detlefsen! Jag hade glömt att han fanns till. Och när jag nu vände mig om på stolen och ville säga honom något, blickade jag in i ett obekant ansikte. En fryntlig bajrare hade slagit sig ned på den försvunne frisens plats. Jag hajade till. Men nykomlingen myste.

— Tillåt att jag föreställer mig. Vi är kolleger. Jag, min herre, jag är ortens skollärare.

— Hur kan ni känna mitt yrke? sporde jag kyligt.

— Herr Detlefsen — —

En blixt klippte av meningen. En skräll, skarp som ett skott, jagade mig upp från min plats. Vid borden omkring oss begynte gästerna att troppa av. Men jag tövade. — Se dit! ropade jag och pekade utåt vägen.

En högrest bonde skred förbi oss, långsamt, högtidligt — stegen trygga, hållningen myndig. Jag hade aldrig skådat en ståtligare mänsklig gestalt. Men det var inte ensamt åsynen av denne vandrare, som höll mig fängslad på stället. Det var det hela. För nu brusto alla himlar samman över oss, rägnet dånade, marken skakade, blixtarnas slingor virades in i varandra till ett ljungeldsinferno och i det gröna ljuset vandrade bonden vägen fram med anletet höjt mot den öppnade skyn.

— Söker han döden, den där mannen? brast jag ut.

— Kanske det, mumlade den andre och reste sig och ropade med rungande stämma:

— Kom hit, Florian Oberhofer! Kom hit!

Han fick inget svar. I nästa stund hade vi förfogat oss in i den människofyllda krogsalen. Den festande församlingen satt tyst som i kyrkan, så tyst, som när prästen står vid altaret med hostian i sin höjda hand. Bakom rutorna ruvade ett ogenomträngligt dunkel. Huset, vägen, byn, dalen, allt låg begravet under en måttlös, tryckande molnmassa. Knallarna avlöste varandra i oavbruten följd. Blixtarna belyste med hastiga blänk de spökaktiga raderna av bleka anleten.

Detta tillstånd varade kanske två minuter, kanske fem. I vilket ögonblick det upphörde var fullständigt oklart för mig. Som om jag vaknat ur någon fruktansvärd dröm, förnam jag med ens närvaron av ett stort, skönt lugn. Krogdörrarna slogos upp på vid gavel, den friska luften strömmade in, takets och väggarnas lågor

tändes och genom det långsamt växande sorlet trängde en skarp och myndig röst från stamkundernas bord:

— Ursula! jetzt wollen wir das alles in Bier umsetzen.

Midsommardagen i solnedgången.

I morgse, sju på slaget, flög jag upp ur sömnen, väckt av Ursula, som trummade en dundrande revelj på min dörr. Alltså till fjälls! För första gången sedan tie år — till fjälls!

Vilken vandring! Under loppet av de första tie minuterna hade ögat upptäckt hundra sköna ting, så välbekanta, så förtroliga, så förvillande nära i rummet. Så genomskinlig var morgonluften att avståndets begrepp plånades ut i min hjärna. Och jag steg och steg uppåt bärgen med säck på ryggen och stav i hand, uppåt, ständigt uppåt mot de gröna betesmarkerna, de grå stenfälten, den vita snön. Fjärran och nära ringde de betande hjordarnas skällor, entonigt och ändå växlingsrikt; till slut visste jag inte vilken klocklåt klang nära och vilken fjärran. Efter en timme eller så kände jag inte längre av att jag vandrade; så lätta blevo mina steg i denna svala värld av luftiga syner! Men min stig ledde nu i alla fall till ett mål. Inte en säter, som jag förmodat, utan en liten, vindskyddad äng, vars grönska välkomnade mig med en förtrollande vårlig skiftning. Och mitt på ängen stod ett ensamt kors och bidade mig — ett Kristuskors.

Länge betraktade jag den hjälplösa skulpturen, fallgammal, färgerna nästan utplånade av år och sol, rägn och snö. Mina ögon fylldes med tårar. Men jag vill bekänna att denne Kristus inte grep mig om hjärtat i sin egenskap av frälsare. Nej, jag blev rörd av hans ensamhet. Och på samma gång erfor jag ett övermått av lycka inför världens och tillvarons obeskrivliga skönhet — en så stor lycka att den snart måste brista. Solen flammade på midsommardagens glansiga fäste, alpernas väldiga rike, som jag endast hade skymtat där nere i dalen, omgav mig i vit och gnistrande prakt och under mina fötter i ett osynligt djup började någon kyrkas klockor att ringa. Men omkring mig levde den daggiga ängen sitt eget ensamma liv och framför mig led en korsfäst sitt eget ensamma lidande och fastän jag inte bekände hans tro och inte tog del i hans kval, var han dock i detta ögonblick en verklighet. Ur mitt eget väsens djup kvällde orden i en förgäten dikt min moder lärde mig, när jag var barn:

Das ist der Tag des Herrn! Ich bin allein auf weiter Flur; noch eine Morgenglocke nur, nun stille nah und fern.

Anbetend knie ich hier. O süsses Graun, geheimes Wehn, als knieten viele ungesehn und beteten mit mir!

Jag vandrade. Över grå stenvidder och vita snöbälten nådde jag sätern, som ännu inte var tagen i bruk för sommarn. Jag satte mig på en mossbänk framför en tillbommad stuga. Åt min frukost, drack mitt vin. En vind från gletscherna strök mig över ansiktet. Jag ryste till och började huttra och för att värma mig satte jag av i språng efter den knaggliga sätervägen. Isvinden bara ökade och jag fortfor att löpa med vintern i hälarna, tills vägen svängde om ett mäktigt fjällhörn och en nylövad skog av låga björkar tog emot mig. Med ens förbyttes naturens anlete. Solen strålade, löven doftade, bäckarna sjöngo, röda vivor lyste i gräset — jag hade sprungit rakt i famnen på våren.

När jag sedan steg ned i Altkirchens dal genom vänliga dungar av lärkträd, slog det mig att jag under dessa många timmar inte hade mött en enda människa. Jag stannade. Under mina fötter låg byn och sjön och den lilla, vita kyrkan på sin udde — allt övergjutet med sol. Länge stod jag stilla och tänkte: ingen är ute och vandrar mer än jag. Jag är lika ensam här som uppe i alpen. Men vilken levande ensamhet!

Till slut ryckte jag mig loss och skyndade framåt, svängande med min alpstav i det jag gnolade någon världslig och munter melodi. Men medan jag sålunda tanklös och sorglös fortsatte marschen, hände det sig att stavens metallspets med ett svagt, klingande ljud berörde ett litet järnkors, som stod rest vid vägen. Mina

blickar drogos omotståndligt till den enkla vården och jag läste inskriften:

Det var ett ensamt, övergivet, naket litet kors. Ingen minneskrans prydde det. Tistlar växte vid dess fot i det snaggiga, sträva gräset.

Nu ämnade jag skynda vidare. Men mina fötter vägrade att röra sig. Naturligtvis intalade jag mig att jag helt enkelt var trött. Nej, det var inte det. Någonting ofattligt försiggick. I stället för att äntligen kasta loss från denna barnsliga söndagsmystik Kristusbilden hade ingivit mig sjönk jag allt djupare ned i den. Och medan jag betraktade det sorgsna korset, tog en kristlig allgemenskapstanke hela mitt väsen i besittning:

O süsses Graun, geheimes Wehn, als knieten viele ungesehn und beteten — mit mir!

Och jag blottade mitt huvud. Och lika troskyldig, lika förutsättningslös som ett rätttroget kyrkans barn, bad jag innerligen ett Fadervår för Agathe Oberhofers själ.

När jag slutat kände jag mig lätt om hjärtat. Och under färden ned till vägskälet, där stora landsvägen stötte till, behärskades jag av förnimmelsen att jag inte längre var ensam. Något osynligt väsen vandrade vid min sida. Men att denna varelse var den okända döda föll det mig inte in att besinna. — Hur många liv har inte blixten mäjat bland alperna, sedan den första människan klättrade upp för dessa branter och byggde den första hyddan i dessa dalar? så filosoferade jag, medan ögat lät sig smekas av de djupblå gentianorna vid vägen. Och jag drog mig till minnes att jag under mina vandringar för tie år sen hade sett flera sådana minneskors som Agathe Oberhofers, resta av sörjande efterlevande till from hågkomst av åskvädrens offer. Jag kom ihåg den »dygdesamme» ynglingen Johann Wolff, drabbad av Vår Herres ljungeld i sitt fjortonde år, och den »hedervärde» bonden Georg Ottl och — — nej, några mer namn mindes jag inte nu, men i mina gamla anteckningsböcker stodo de allesamman uppskrivna. Under dessa betraktelser steg jag äntligen ned i bottnen av den söndagstysta dalen. Och jag kände mig befriad från mig själv, lycklig utan mig själv i den stund jag svängde in på stora landsvägen och mötte Florian Oberhofer.

Ja, det var den stolta gestalten från igår men underligt främmande i denna värld av stillhet och hälg, som nu omgav oss båda. Mannen tycktes mig komma från den gröna udden, som skjuter ut i Altkirchensee och på vars spets kyrkan är belägen. Emellertid bar han en sliten arbetsdräkt, fast dagen var Sanct Johannes dag. Och som en utmaning mot helgonet, kyrkan och hela världsordningen verkade den väldiga lien med skrikande blått skaft och gröna handtag, som låg kastad över hans skuldra. — Nå, slog jag fast, någon söndagsslåtter kan det inte vara tal om, eftersom gräset inte är fullväxt än. Förmodligen har han låtit smeden i byn behålla detta praktdon över vintern för reparation och nu bär han hem det.

I nästa stund hade jag honom inpå mig: ett gulaktigt, magert och nästan skägglöst ansikte, en mäktig örnnäsa, en mörk, tung blick. Jag hälsade. En motvillig rörelse med de svarta ögonbrynen, som voro hopväxta över näsroten, förrådde att bonden iakttog den mötande. Säkerligen hörde han mitt god dag! men det sedvanliga Grüss Gott, varmed en främlings hälsning besvaras, unnade han mig inte.

Han vek av på samma väg jag lämnat och började att stiga upp för den första branten. Jag lade mig på rygg i gräset och iakttog hans vandring. Solen gick i moln, en grå dager svepte landskapet.

Jag tänkte: han heter Oberhofer, Florian. Men vem var Agathe? Hans dotter? Hans hustru?

Han närmade sig korset, stegen trygga, hållningen stel och stolt. — Nu stannar han och ber ett Fadervår, sade jag till sig själv. Nej, han gick oberörd förbi.

En tung beklämning grep mig om hjärtat. Men jag bjöd till att tänka förnuftigt och nyktert. Kommer det verkligen mig vid att en människa jag inte känner underlåter att fylla sin kristliga plikt? Vad rör mig överhuvudtaget denne bonde? Vad angår mig den märkvärdige Detlefsen, som i går afse efter

åskvädersparentesen fortfor att underhålla mig med ändlösa diskurser över allehanda dimmiga problem? De äro båda tragiska figurer, men vad har jag att skaffa med deras tragedier? Jag har ibland misstänkt att min egen lyckolösa själ suger till sig tragiskt händelsestoff, var jag än vandrar här i världen. Nå, om det förhåller sig på det sättet — inte blir jag gladare i Altkirchen; det är åtminstone säkert.

Sätervägen vindlade uppåt alpen i tålamodsprövande bukter. Det hade aldrig kunnat falla mig in att taga alla dessa slingor, eftersom talrika små genstigar på tvären förbundo dem med varandra. Men mannen med den blå lien hade tydligen gott om tid. Han föraktade allt vad stigar hette. Och liggande i det blommiga gräset betraktade jag hans vandring efter vägens ändlösa spiral, nordåt, sydåt, nordåt, sydåt — en kvarts timme, en halv. Många skuggor från de högtidligt seglande molnen föllo över alperna och gledo bort, medan detta försiggick; även det skeendet tycktes mig till slut på något vis mystiskt. Dock, min lieman övergav äntligen vägen och besteg en grusig brant, där en lavin hade åkt ned för några hundra år sen. Och genom kikaren såg jag honom nå en mäktig gård, som tronade på en betesrik sluttning under den molnkransade alpen och med trenne fönsterrader skådade ned på dal och by.

Oberhof!

Altkirchen den 25 juni.

Jag drömde i natt att jag åter vandrade i dessa samma alper. När min färd hade tagit sin början visste jag inte så noga, men det tycktes mig ha skett för många tusen år sen. När den skulle upphöra hade jag häller ingen känning av — kanske snart, kanske aldrig. Mina ögon sågo intet, men med osviklig säkerhet rörde jag mig framåt i en förutbestämd bana.

Jag blev stående inför Kristusbilden på ängen. Där var mig gott att vara, ty Frälsaren, som jag fordom försmådde, hade nu tagit sin boning i mig och jag levde evinnerligen i honom. Endast hans förgängliga bild var dold för min blick.

Jag vilade ut vid den övergivna sätern och kände mig mer hemmastadd bland dessa små stugor än på någon annan plats i världen. Men mina ögon sågo dem ej. Också den doftande björkskogen förnam jag på något sätt och vägens krökar och sluttningarna, som togo till i branthet, tvingande mig att stiga allt djupare ned mot korset, som jag fruktade. Och ändå var det just dit jag skulle. Jag säger: jag. Men vi voro två på vägen.

Inget ljud nådde mitt öra — inte stenarnas rassel under foten, inte bruset av branternas bäckar, inte vinet av viddernas vindar, inte min egen röst och den andras. Och likväl talade vi med varann och medan det skedde förenades livets, drömmens och dödens tre verkligheter i en enda. På dessa blad vill jag bekänna att aldrig en levande människas klagan, aldrig ett djurs kvidan, aldrig ett träds gnissel under sågen, aldrig något som hälst jordiskt uttryck för lidandet så har skurit mig genom hjärtat som Agathes ljudlösa jämmer, när hon skildes från mig.

— Hjälp mig! klagade hon. Du, som har bett för mig, du, den enda, som har bett för mig med ett skuldlöst hjärta, hjälp mig! Åh, jag är dömd att vara till, fast jag är död! Alla döda är till, men ingen kan bistå sin nästa i den tillvaron. Men de andra, som dväljes där jag är, njöt en beredelsestund innan döden tog dem. Jag fick ingen. De andra biktade sina synder. Mig beskärdes inte den nåden. Och ändå var jag på väg till kyrkan, när jag dog. Mången gång hade jag tänkt sätta mig i biktstolen hos prästen, men när det skulle göras tvekade jag och sköt upp det. Denna gången hade jag säkerligen varit modigare. Men jag kom aldrig fram.

Det betydde inte stort att dö — inte för mig. Och om jag bara hade fått min livslängd ökad med den enda sekund min tanke behövde för att bikta min största synd för Jesus Kristus, så hade jag varit frälst genom hans dyra blod. Men Gud, som håller tiden i sin hand och mäter ut till envar hans mått, skänkte mig inte den sekunden.

Hjälp mig du, som ännu lever! Där jag är härskar Gud och inget lidande rör hans stenhjärta. Men där du är härskar Kristus och Kristus är barmhärtig. Hjälp mig, maktlösa, som blev dömd att evigt minnas mitt liv på jorden under brännande kval!

Jag var Agathe Oberhofer. Florian var min make. Mången, mången natt står jag vid hans bädd och klagar, men han hör mig inte. Mången kväll efter vespern, när prästen sitter ensam vid sitt breviarium i sakristian, står jag bakom hans stol och klagar, men han hör mig inte. Du, som har gåvan att höra, förbarma dig över mig! För min talan inför prästen, inför helgonen, inför Kristus! Säg: den synden, som Florian Oberhofer misstänker sin döda hustru för, har hon begått.

Den 2 juli.

I dag skriver jag vid en liten, öppen fönsterglugg med en blommande körsbärsträdgård framför mig. De två fönstren utåt vägen har jag stängt — även luckorna. För dammets skull. Och för att skollärarn och Detlefsen ska tro jag är utgången och lämna mig i fred. Jag har visserligen fattat en viss sympati för den sistnämnde. Kan vara att jag rentav behöver honom — han är en människa! Men för mycket är i alla fall för mycket. Jag vågar till slut inte beträda landsvägen: möter jag inte Detlefsen så möter jag skollärarn och möter jag inte skollärarn så möter jag Detlefsen.

Vad jag skrev en vecka tillbaka var så sant som det var drömt. Men drömmen — vad är den för något? För min egen skull önskade jag att den hade spunnits ut ur min hjärna under samma betingelser som gälla för en diktare, när han skapar sina gestalter. Då skulle jag känna mig lugn i medvetandet att jag bara i min egen inbillning trätt i förbindelse med en död, att min i drömmen spelande fantasi av vissa fakta, som hörde verkligheten till, vävde en dunkel fabel, som hörde det tomma intet till liksom dessa otaliga meningslösa drömmar, som varje natt födas och dö här på jorden.

Men det förhåller sig inte så. Min dröms händelser voro framtoningar av en verklighet bortom verkligheten och inte ett gyckelspel, som klipptes av när jag vaknade. De utveckla sig fortfarande. Den okända makt, som styr deras gång, tvingar mig att i vaket tillstånd vandra vidare på samma väg jag beträdde, när jag sov.

Jag har vilat en vecka. I morgon bryter jag upp.

Den 3 juli. Middagstid.

Den lilla kyrkan intog en av de härligaste tempelplatser jag någonsin skådat. Hon stod på en grönskande udde, omsluten av den speglande alpsjön, vars himmelsblå färg har blivit mig kärare för varje dag. — En sådan söndagsfrid här råder! tänkte jag, när jag nu en daggfrisk morgon för första gången nalkades denna Altkirchens hjärtpunkt. Dörren till sakristian stod öppen. Jag tvekade ett ögonblick — så tittade jag in. Nej, prästen var inte tillstädes, bara skollärarn, som på sidan av sin egentliga befattning sköter en kyrkotjänares sysslor: ringer i klockorna, trampar orgeln, klär mässkruden på prästen. Jag undgick lyckligen att bli upptäckt, för mannen stod med ryggen vänd åt dörren, sysselsatt med att rota i ett mäktigt skåp, innehållande kalkar, rökelsekar och andra dyrbarheter. Efter några minuters vandring nådde jag prästgården. Vid staketet, som hägnade in bolets fruktträdgård, stod en bunden, liten alphäst med otålig hållning, stampande, gnäggande. Tanken att prästen förmodligen hade besök oroade mig, men likaväl steg jag på, lät anmäla mig och fördes in i hans vördighets arbetsrum.

Hittills hade inga yttre intryck rubbat min själs jämvikt. Men nu tappade jag modet. Med en stigande ångest i hjärtat iakttog jag den lille, trinde prästens ängsliga uppsyn, när han motvilligt trädde mig till mötes och räckte mig en slapp hand. Jag hade sett honom en enda gång tidigare men kände genast igen den rädda blicken, som irrade utefter de vitmenade väggarna och inte visste någon råd. I sanning, jag kunde lika gärna bikta inför vilket som hälst beläte som för denne tölp, tagen från plogen, knådad till präst i ett seminarium,

utsläppt i Altkirchen. Och jag kände mig frestad att fly, då en röst inom mig ropade: Tänk inte! Handla!

Prästen hade emellertid funnit sig och vårdslöst vinkande med sin lilla, feta hand bjöd han mig taga plats.

— Välkommen, herr professor! Jag har den äran att känna er genom min sakristan och är hedrad av er uppmärksamhet. Men beklagligtvis står jag i beråd att rida bort — till fjälls — i ett ämbetsärende — ett brådskande, ett angeläget, ett brydsamt ärende.

— Också jag är stadd i ett brydsamt ärende, fick jag fram.

— Också ni! Jaså. Men — vad går det åt er?

Han blev stående framför mig och för första gången såg han mig i ögonen med sin dumma blick.

— Mår ni illa? Ni är alldeles vit över pannan!

Han trippade till ett litet väggskåp av valnöt.

— Ett glas vin, herr professor! Vi tar oss en klunk, det ska göra er gott. Mig också. Jag behöver verkligen en styrketår, innan jag ger mig av. En tråkig historia, herr professor! Och en så besvärlig ritt — upp till Oberhof!

— Oberhof?

— Ja, som jag säger — Oberhof.

Suckande hällde han upp vinet och drack mig till. Jag tömde mitt glas i ett enda drag.

— Ni, herr pastor, yttrade jag med en röst, som ljöd avlägsen och främmande i mina öron, ni rider till Oberhof. Det är ganska sällsamt. För jag kommer till er med ett budskap från Agathe Oberhofer.

Prästen sprang upp. — Är ni galen? skrek han och tog sig för pannan. I nästa ögonblick föll han tillbaka i sin stol.

— Herr pastor, fortfor jag, mitt besök är förutbestämt av en högre vilja än min egen. Sällsamma händelser, som jag har upplevat, tvinga mig att avlägga en bikt. Låt oss utan dröjsmål begiva oss till kyrkan och intaga våra platser i biktstolen!

Jag hade rest mig. Men den andre förblev sittande med båda händerna tryckta mot ansiktet.

— Agathe Oberhofer är död sedan två år, mumlade han.

— Villfar min begäran! bad jag.

Han skakade på huvudet.

Men jag gav mig inte. Jag skildrade min dröm och upprepade den olyckligas bekännelse ord för ord: den synden, som Florian Oberhofer misstänker sin döda hustru för, har hon begått.

Minuterna runno bort, ett väggur tickade, en dammstrimma levde sitt dallrande liv i solljuset, som fyllde rummet. Till slut reste prästen sig. Hans läppar rördes, men han fick inte fram ett ljud. Hans uppsyn var ett skräckslaget barns. Hans komiskt högtidliga rörelser tycktes mig skrämmande i sin befängdhet, då han med massor av korstecken sökte fördriva okända och fruktansvärda makter. Det föreföll som om han glömt min närvaro, där han pustande vankade omkring, satte sig, reste sig och återigen fortfor att mäta golvtiljorna med svetten lackande i det runda, feta ansiktet.

Jag hade fyllt min mänskliga plikt. Jag hade sagt mitt ord. I det osynliga försiggick ett sorgespel, vars begynnelse jag inte kände, vars upplösning var fördold för mig. Den lilla rollen, som detta dramas diktare hade tilldelat mig, var spelad till slut och det stod mig fritt att gå min väg. Men ett begär att få veta något mer om min värds förehavanden höll mig kvar i detta kvava rum, som doftade gammal knaster. Jag betraktade piporna på hyllan, praktfulla tingestar — skaften pärlbroderade, huvudena små, lustiga hus i konstrika former. Arvegods i prästens släkt, slog jag fast, gammalt bondearv, fars och farfars pipor! Och jag lät ögat vila vid rummets enda väggprydnad, ett skönt krucifix i ebenholts och silver. Men till sist gav jag mig ut på en galen väg och sporde min översiggivne värd i vilket ärende han skulle rida till Oberhof.

Han studsade till och gav mig en tjurig blick.

— I vilket ärende? Min herre, ärendet är min ensak och dens, som har kallat mig. Men i vems uppdrag ni är ute och går, Guds eller djävulens, det kunde jag ha anledning fråga.

Hans röst ljöd skarp, hans hållning blev hotfull, han betraktade mig med en djup vedervilja, som om han verkligen i sin obeskrivliga enkelhet hade hållit mig för ett djävulens sändebud. Samtidigt avslöjade hans tankegångar en häpnadsväckande jordbundenhet. Problemen, som omspände liv och död, tid och evighet, skuld och försoning, bikten, boten och avlösningen, upplöstes i ett simpelt, konkret spörsmål om sannolikheten eller osannolikheten för Agathe Oberhofers synd. Vad han slutligen innerst tänkte om den saken fick jag inte klart för mig, men att hans tonfall inte voro äkta och hans ord inte ärliga kan jag obetingat försäkra. Med en obeskrivlig dryghet i miner och åthävor avkunnade han sin dom över mitt handlingssätt. Jag hade druckit för mycket öl på kvällen och hört något fördömt byskvaller vid krogbordet och drömt ett sammelsurium på saken. Var jag på en sådan grund behörig att väcka en vidrig misstanke mot den aktningsvärda döda? Visste jag vem jag fabulerade om? Den hänsovna hade varit gudfruktig, kyrksam, from, ömhjärtad, en ärbar hustru, en tadellös husmoder, härskarinna i bygdens förnämligaste gård — kort sagt en prydnad för Altkirchen. Därtill skön under ögonen som en himmelens ängel och smärt om midjan som en adlig fröken! Och hon, Agathe, var kommen från Immenthal. Kände jag Immenthalarne? Det var inga gråbönder, det, utan folk med vördnadsvärda anor — till och med adliga.

Mina häpna ögon sågo den trinde prästen helt förnöjd småle, medan han med en spelad liknöjdhet tillade:

— Jag är själv en Immenthalare.

Här vågade jag ett inkast:

— Efter allt ni har behagat yttra förstår jag inte varför ni tog er så svårt av mitt meddelande.

— Det kränkte mig, min herre — djupt.

Svaret måtte ha skorrat en smul i hans egna öron, eftersom han fortsatte:

— Ni skrämde mig med er drömhistoria, det medges. Men vem har bett er drömma om Oberhof?

Med denna konstifika replik avslutades vårt samtal. Det knackade på dörren och skolläraren steg in, tillknäppt, högtidlig — pannan i djupa veck.

Jag gjorde mig ingen brådska, där jag vandrade hemåt över ängarna. Solen blossade på en klarblå himmel, muntra syrsor snarpade i klövern. I fulla drag njöt jag av ljuset, av den rena luften, av fjärlarnas lätta flykt, av alla märkliga och lustiga små företeelser, som yppade sig på de blommande dikesrenarna. I närheten av byn hörde jag steg bakom och fick i samma stund en klapp på axeln av läraren-sakristanen, som nu hade blivit kvitt sin förman och skyndade hem till sig. Vi fortsatte tillsammans den gemensamma vägen.

I början av vår bekantskap tyckte jag inte om honom, det får jag bekänna. Men småningom blev jag lite välvilligare stämd och efter upprepade inbjudningar besökte jag det vita, lindkransade skolhuset. Den stunden var inte bortkastad. Läraren talade till barnen om fältet — hembygdens fält i den begynnande högsommarens välsignade tid, när axen bli tunga och blommorna veckla ut sin fulla prakt och Altkirchen visar oss det mest mångskiftande av sina olika anleten. Jag får medge det var en frodig lektion. Småttingarnas ögon spelade och deras inpass kommo flygande från alla fyra hörnen i den fullsatta salen. Emellertid, den gode läraren undervisar också mig, gamla människa. Allt vet han, allt förstår han, allt talar han om, spärrande orden efter behov på det att även jag må begripa't. Hans nötbruna ögon förfölja mig i kapp med Detlefsens blå. När jag är ute och vandrar, händer det ibland att jag plötsligt ser för mig hans naiva ansikte med den lysande röda munnen och det nattsvarta, fladdriga skägget. Och då kväljer han mig.

Vi stannade utanför skolhuset. Jag grävde upp en rar geranium, som blommade vid vägen, och räckte honom fyndet, medan jag helt lätt sade:

— Jag undrar vad prästen har för sig där oppe i Oberhof?

— Varför frågar ni det?

— Bevars, drog jag till, en sån ritt i sommarhettan är en händelse och jag är nyfiken på allt som händer.

Han betraktade det dammiga blomstret i sin stora, bruna hand.

— I Oberhof händer det ting, som går över allt förstånd, ja, som jag säger, över allt mänskligt förstånd.

Jag höll god min. Den andre betänkte sig ett ögonblick och fortsatte:

— Det sker någonting mystiskt i den gamla gården, nånting dunkelt, förstår ni. Och när saken blir känd, så ska ni få se man tutar ut över hela Bajern att Oberhof i Altkirchen är ett djävulsnäste, ett spökhus, där döda går igen. Mer säger inte jag.

Han skyndade till sin larmande barnskara och jag vandrade in i byn. Solen flammade på fästet. De kalkade väggarnas målningar fingo styrka och liv av sommardagens våldsamma ljus. På höger hand i bygatan bidade en måvblå Petrus med sin gula nyckel och till vänster Paulus, härjad av år och öden men med lite levande olivgrönt kvar i mantelns flikar. Och vid gatans ände skymtade den åldrigaste av dessa vördnadsvärda bondgårdar med blomstersmyckad svalgång och på väggen ett blodrött, brinnande hjärta.

Natten mot den 5 juli.

Jag ville tala vid en människa och knackade på hos Detlefsen. Detta var den första gången jag sökte upp honom. Och min första förnimmelse vid inträdet i det stora, kala, ovårdade rummet var en svag ånger över min ovänlighet att inte komma förr. Han hade nämligen ofta uttryckt en önskan att få visa mig sina arbeten.

Vi satte oss mitt emot varann vid det omålade bordet och han öppnade en mapp. I den stunden tackade jag gud för mitt infall att hålla denne yrkesbroder i okunnighet om att också jag var konstnär. Det var förtänksamt gjort! Nu slapp jag yttra något bestämt om hans teckningar.

Min värd hällde upp ett gammalt, rosigt Veltlinervin, men stämningen blev inte mycket piggare för det. Försök i akvarell och olja kommo fram, stilleben, halvfärdiga och överarbetade porträtt. Slutligen upptäckte jag underst i högen en ateljéinterör (så föreföll det mig) — en fönsterbild med röda rosor, varm och levande. Och livad av den oväntade synen brast jag ut:

— Det där gjorde ni av guds nåde, herr Detlefsen!

Jag betraktade verket på ett längre avstånd, upprepande mina lovord.

— Jag har gjort det i detta rum, genmälde Detlefsen stillsamt. Men det är tre år sen och då för tiden såg här annorlunda ut. Åhja!

Min gläde över hans vackra målning skingrade den tvungna stämningen. I samma ögonblick jag upptäckte konstnären i Detlefsen såg jag hela mannen i ett nytt ljus. Jag fattade instinktivt att jag på något vis felbedömt honom som människa och personlighet, min hållning förändrades, mitt tal blev mindre bundet, min röst varmare. Jag kände jag började trivas i det kala rummet.

Detlefsen hämtade en ny flaska i en skrubb i korridoren.

Jag har beskrivit hans yttre uppenbarelse en gång förut, men då hade jag honom hela tiden i sittande ställning och fick inte fram den tunna gestaltens bräcklighet, de bundna rörelserna, den somnambula gången. När han efter ett par minuter kom tillbaka och närmade sig bordet, som stod mitt i rummet, tycktes han mig mer säregen än någonsin. Hans hår var gulvitt som gammal halm och låg slätkammat över hjässan. Hans blonda, skägglösa anlete, litet, smalt och utan några bestämda drag, blev plötsligt borta för mig.

Nu återtar han sin plats mitt emot mig och medan han fyller glasen, säger han:

— Jag har länge väntat er.

— Länge? undrar jag. Vad menar ni med »länge»?

— I dag, innan ni anlände, satt jag och väntade er en timme eller så.

— Och varför just i dag?

— För att jag kände på mig att ni skulle komma.

Vi dricka och tiga. Han fortsätter:

— Jag är glad att ha er hos mig en stund. Det är min sista dag i Altkirchen.

— Ämnar ni resa bort? spörjer jag förvånad. Och inte återvända?

Han blickar sorgsen ut i rummet.

— Men ni har ju slagit rot i den här bygden! utbrister jag. »Herr Detlefsen är vår stamkund på livstid», skryter Ursula. »Herr Detlefsen är en av dalens egna», försäkrar skollärarn.

Jag känner mig med ens så djupt bedrövad. »Han är mycket ensam», tänker jag, »och den minsta vänlighet betyder något för honom. Jag har handlat tarvligt, när jag alltjämt dragit mig undan, tagande hans närmanden för påhängsenhet i stället för att förstå att han inte sökte en kumpan att döda tiden med utan en människa att ty till.» Samtidigt arbetar en annan tanke i min hjärna: varför reser han i väg hals över huvud?

Han tiger fortfarande. Jag får för mig att han är långt borta. Han dricker mig till och säger något men bara för att fylla tystnan. Hans själ behärskas av någon tvångstanke; det ser jag på de blå ögonens inåtstirrande uttryck. Är det något minne han inte kan bli kvitt? Är det bara någon fåvitsk förhoppning? Eller är det dödstanken, som spinner in honom i sitt nät?

Uppfylld av dessa växlande förnimmelser sitter jag länge kvar hos Detlefsen. Vi tala inte mycket. Varför han överger Altkirchen, förblir fullständigt dunkelt för mig. Men han blottar sin smärta inför uppbrottet, när han säger:

— Det kan vara detsamma, var ens dar rinner bort. Men det är inte likgiltigt vilken kyrkas klockor engång kommer att ringa över ens grav. Jag för min del hade känt det som en lycka att få dö här och bli förenad med Altkirchens jord.

De fjärran snöhättorna lyste rosiga i kvällningen, när jag äntligen bröt upp. Jag skildes vid honom som man tar avsked av en vän och tryckte för sista gången hans tunna, kalla hand.

Unsere liebe Frau im Walde.

Den sista oktober.

Det snöar i alperna och störtr];gnar i dalen. Jag är ensam i mitt rum. Framför mig på bordet ligger ett brev från Detlefsen.

Husum i oktober.

Min käre vän!

Jag anförtrodde Er en dyrbar tanke: att jag ville läggas ned till den sista vilan i Altkirchens kyrkogård. Men mitt öde har beslutat annorlunda. Jag kommer aldrig mer att flytta bort från mina fäders ö, dit jag efter vårt avsked reste genom dag och natt utan att en enda gång blicka tillbaka.

Eftersom jag har tillstått för en medmänniska vad jag önskade av döden, så vill jag också anförtro honom vad jag fått av livet. Det kunde sägas med ett enda ord: Altkirchen. Men då förstår Ni ingenting och jag vill att Ni skall veta något litet om mig. Nåväl, när Ni besökte mig och såg mina målningar, fann Ni en gammal, liten fönsterbild från mitt rum, som Ni till min glädje gillade. Ni sade det två gånger, så jag vågade taga Er på orden. I det ögonblicket greps jag av en smärtsam lust att visa Er mycket, mycket mer från dessa förgångna dagar, när mina färger voro levande som aldrig förr eller senare, emedan jag då själv levde. Men samtidigt fattades jag av blygsel, som hade jag stått i beråd att vanhelga ett förflutet, som inte tål vid att blottas, att låta en annan blicka upp i min forna lyckas himmel och ned i mitt ödes avgrund. Ack, min vän, vad jag den gången under trycket av en smärtsam lust att öppna mitt inre tänkte gräva fram ur mina gömmor, det var alltihop porträttstudier av en och samma modell. Det var bilder av den enda kvinna, som har betytt något i mitt liv.

Jag ville inte då ge mig själv, men nu gör jag det likafullt — i ord. Och det kanske blir bäst så. Min konst hade inte uppenbarat för Er hennes hemlighetsfulla skönhet, hennes ögon likt svarta solar, hennes rena och milda drag, som jag har målat om och om, tills jag kastat penslarna ifrån mig i bitter, darrande vanmakt. Icke en av alla bilderna jag gjort hade sagt Er vem hon var — och vad hon var i ett sådant ensamt liv som mitt.

Hon bar mitt barn under sitt hjärta.

Hon gick att möta mig vid kyrkan en söndagsmorgon.

Hon kom aldrig fram.

Ett åskväder bröt ut och hon segnade ned, träffad av blixten.

Två år ha förflutit sedan det hände. Under denna tiden har jag ibland försökt att närma mig mina medmänniskor för att få någon flyktig lättnad i min sorg. Men endast en av dem har bemött mig med godhet. Det är Ni. Därför blir Ni också den ende, åt vilken jag anförtror hemligheten i mitt obetydliga, fattiga och ändå så djupa öde.

Farväl!

Detlefsen

EN BÖN OM TRO

Den gamle prästen satt vid sitt skrivbord. Hans anlete var vänt mot det skumma, mångrutiga fönstret och blicken fångade i ett hastigt drag allt som fanns till där utanom: en kal backsluttning, en trädlös strand, fjärden, kobbarna, rägnet, hösten. Han torkade med näsdukssnibben sina rödkantade ögon — de voro blacka och pinade. Hans hår var vitt, hans tunna händer rynkiga och den smala ryggen med de intryckta skuldrorna kröktes under något osynligt ok.

Så tedde han sig i sin höstliga ensamhet, utskärens präst. Men denna sorgsna bild kunde i nästa stund förbytas i en annan. Så snart den gängliga gestalten började att vanka mellan skrivbordet och de mäktiga bokskåpen, skiftade stämningen om. Han rörde sig spänstigt, den sextioårige kapellanen, när han gick och bar på sina tunga biblar. Hans rytm blev ungdomlig. Hans gång var dens, som vandrar mot ett mål.

Nu letade hans händer i skrivbordets innandömen och drogo fram en dammig stapel av bortlagda, hopbuntade almanackor. 1918! Det var det året han sökte! Han bläddrade i det lilla häftet han engång i tiden interfolierat med dubbla blad och bundit i svart. Varje sida stod fylld av uppteckningar med hans raka, toppiga handstil. 1918, oktober! Tänk att tie år hade förflutit sen dess! Han satt i samma rum vid samma bord och det led mot kvällen som nu och han präntade i almanackan dessa underliga ord: Jag har begynt vandringen.

Den dagen stod mer tydlig för minnet än någon annan i hans levnad. Då hade han slungat allt han gått och släpat på i sitt prästakall för kallets skull: tilliten till det orubbliga ordet, tron på kyrkans Kristus. Då hade han gett sin fängslade själ frihet att tvivla och söka, kämpa och utvecklas. Då inträffade detta stora och oåterkalleliga: han bröt upp! Han begynte att vandra. Han bytte ut det trygga stället mot den ovissa vägen.

Den dagen överblickade han sitt förflutna liv i ett enda stort sammanhang. I den tidiga ungdomen hade hans hjärta hänryckt anammat tron på Kristus och sakramenten och den gudomliga uppenbarelsens under. Det skedde — så väl han mindes det! — när han för första gången mottog brödet, som var Frälsarens kött, och drack vinet — hans blod. Det var en lön, som då räcktes novisen vid Herrans altarrund, det var vilan i Jesus, som beskärdes en grubbelsjuk yngling, vars barnsliga tvivel prästen fint och mjukt hade förstått att häva. Men sedan? På detta ställe, där han i sitt sextonde år bytte striden mot lugnet, förblev han stående tills han fyllde femtio! Glädje, sorg, lycka, besvikelse, kärleken, döden, hans hustrus död, hans lilla dotters död, allt som var ljuvt och allt som var bittert i det jordiska hade fyllt hans själ och han hade undergått så många förvandlingar att hans ungdom numera tycktes honom tillhöra ett för länge sedan avslutat liv. Men problemet om Kristus och frälsningen hade icke berörts av dessa växlingar och skiften. Det var löst — av kyrkan. Han stod där han blivit ställd, år ut, år in, förkunnande den färdige Kristus — själv en färdig präst.

Hur kom det sig att han vaknade och började att vandra? Han visste det inte. Han kunde bara säga sig själv att det som skedde med honom var ett verk av världskriget. Liksom oräkneliga medbröder i alla jordens länder tänkte även han: om Kristus hade levat i människornas hjärtan som kraft och vilja så hade dessa fasor aldrig övergått mänskligheten. Men levde den korsfäste i hans eget hjärta? O nej! Också för honom blev profeten från Nasaret alltmer skugglik under åren, allteftersom vetenskapen skilde ut det diktade från det verkliga och sannolika i evangelisternas berättelser. Och det halp honom icke alls att guden Kristus, kyrkans skapelse, fortfor att finnas till i hans medvetande, ty i det undermedvetna hade anden vikit från trosartikeln. Fåfängt sökte han att fatta lagarna, som visade sina verkningar i denna fruktansvärda förvandling. Han gick omkring i sitt kall lik den olycksalige Predikaren, som jagade efter vind. Han mässade; tonerna skingrades i

ett tomrum. Han föll på knä inför altaret och bad; det var som att luta sig ned över randen av en avgrund. Han läste trosbekännelsen; orden dogo, när de lämnade hans läppar. Nej, här halp icke kyrkans Kristus, Guds ende son, avlad av Den Helige Ande! Kunde då Människosonen hjälpa, Josefs och Marias son, Jesus från Nasaret?

Det var denne han gick att söka.

År efter år övertänkte han sin kyrkas heliga urkunder. Till sist blev han stående i Markusevangeliet. Skrocket, vidskepelsen, magien slöto in honom i sina dystra horisonter. Men här lyssnade han mer spänt än annorstädes. Tonfallet betvang honom, tills han plötsligt greps av en kväljande leda vid att oavbrutet betrakta en anderik personlig, het nedifrån i det naiva ögats grova materialisering. Och han återvände till Johannesevangeliet han engång hade älskat så innerligt. Ack, det var icke längre detsamma som förut! Han var icke upplagd för dessa skönheter. Här försvann Jesus ur hans åsyn lik en diktgestalt, som dunstar bort med diktens stämning.

Han slog in på en annan väg och gav sig hän åt ett vidlyftigt studium av det liv, som engång hade omgivit mannen från Nasaret. Han lärde sig arameiska. I samma stund språket upplät sin sällsamma värld, fattade han det palestinensiska livet i dess verklighet. Den gamle prästen följde Jesus på hans färder, rastade på hans viloställen, trängde in i samhället, som betingade hans gärning, skicken, sederna, religionen, judendomen. Han började till slut att begripa dessa människor, som mäktigast inverkade på den vandrande profetens öde: Galileens enkla fiskare, som älskade honom, och Jerusalems förnäma präster, som läto korsfästa honom. Medan åren runno bort och hans hår blev vitt, lade han så till rygga den tyngsta av jordens vägar: från Genezarets stränder till Golgata. Här blev sökaren stående. I ingen av synerna han skapat fram ur sitt vetande levde den historiske Jesus! I inget av bibelorden, som kunde tänkas bevara ett efterljud av frälsningens ursprungliga budskap, talade den korsfästes röst! Och ändå hade han lyssnat till dem alla lik den, som lägger örat mot marken för att förnimma det avlägsna och fördolda.

Där han satt i skymningen en dyster kväll om vintern, upprepade han gång på gång för sig själv: »I haven hört att det är sagt: ’Du skall älska din nästa och hata din ovän.’ Men jag säger eder: Älsken edra ovänner och bedjen för dem som förfölja eder, och varen så eder himmelske Faders barn.» Och han tänkte: — Varför är jag icke tillfreds, när jag äger dessa ord? Ligger icke frälsningen innesluten i dem? Honom, som jag söker, finner jag icke. Jag skådar honom bakom en slöja av skymning och ju längre jag stirrar, i dess flera gestalter klyves han och de bli alla lika skumma och lösas upp i intet. Så må det ske! Må människan Jesus vila, där Josef från Arimatea lade honom — en handfull stoft i en förgäten grav, som ingen hittar. Jag må undvara frälsaren, eftersom jag kan finna en väg till frälsningen!

Hans läppar upprepade de underbara orden: älsken edra ovänner! Men hans själ föll samman. Och han blev sittande tillbakalutad i sin skrivstol, begraven i vinterensamhet. Stormen från det frusna havet hässjade kring knutarna. Yrsnön piskade fönstren. I den stora ugnen falnade glöden mer och mer, tills de sista gnistorna släcktes och mörkret slog ihop över hans huvud.

Så dog en vinterdag — de andra lik. Den var svår att rå med, vintern. När han vankade omkring i sina tre rum, den blå salen, det bruna kanslirummet och det grå arbetsrummet, hände det att han plötsligt stannade lik en, som förnimmer något egendomligt ljud och börjar att lyssna. Understundom trädde han ut i den kulna farstun och blev stående där, som hade han bidat någon. Men på kapellansbolets igensnöade gårdsplan rörde sig ingen ann än drängen, som skottade vägar, och pigan, som gick i sysslor mellan köket, visthuset, lagården och fårstallet. Och det var icke de tvänne hjonens tramp han lyssnade efter. Inte häller stegen av någon gäst, som väntades, eller nån församlingsbo, som hade ett ord otalt med prästen och kunde tänkas anlända. Nej, han betedde sig så av gammal vana. Underligt såg det ut; de två tjänarna märkte det och sade till varann: han börjar att gå i barndom, gubben. Men själv tänkte han: så vintern är svår att komma genom!

Under tvänne av veckans sju dagar hade detta ständiga lyssnande ett begripligt skäl för sig, för då ringde postförarens gälla bjällra på de öde isarna och tidningarna anlände med sina efterlängtade budskap om allt, som inträffat »i världen». Hans öar hörde knappast dit. De voro skilda från den finländska kusten av isbrytarnes rännor. De tonade fram som små vita upphöjningar i det frusna, snötäckta, ändlösa vinterhavet. Man kunde undra om de funnos till. Men det kanske var just därför den ensamme prästen aldrig tappade bort perspektiven över människornas vägar och vandringar, där han satt vid lampan med sin tidning i handen. Livet hade lagt det rätta avståndet mellan honom och händelserna. Vad som skedde med Det Heliga Landet i dag och för tvåtusen år sen, tycktes honom likadant. England, Rom, det kom ut på ett. Vad som skedde med mänskligheten var också likadant. Om en ny Jesus trädde upp i denna stund och ställde de skriftlärde vid skampålen och jagade månglarne ur templet — var viss, hans kors stod redo!

Nu satt han med den svarta almanackan i handen och kände höstensamhetens tryck över hjärtat. Han öppnade fönstret. Fjärden svallade tung under rägnmolnen med långa, vita löddergator in mot land och i fjärran dånade havet. Han kände sig övermannad av ett själlöst, väsenslöst öde, när han lyssnade till havsdånet i höstensamheten. Hjärtat bultade, händerna knötos i ångest. Han hade vandrat i tio år i en cirkels slutna bana! Varken Frälsaren eller frälsningen hade han funnit! Var gick vägen framåt? Genom tron? Ack, tron var ett tillstånd, en förtrollning. Trons föremål var undret. I samma stund människan trodde på uppståndelsens under var ödets makt bruten och döden miste sin udd och livet blev lätt att leva. Men för honom fanns inget under till och häller ingen frälsning! Hans själ hade gjort sig lös ur trons tillstånd — för alltid.

Han började att tänka på människorna här ute och deras tro. De unga visste han så litet om. De gamla! Han log. Om fattigdom i anden var trons villkor, så voro de flesta av dem utvalda. Där var den korpsvarte Grundviksfiskaren, som gärna vid tillfälle betygade sin tro för prästen. Grundvikaren var bibelslukare. Han tog in allt som fanns mellan de slitna, svarta pärmarna och gav ut det igen. De heliga orden runno från hans läppar oupphörligt, i hälg och socken, hemma och borta. Så var där Hjortronskärsfiskaren med den brandröda luggen, som klippte ut bibelspråk ur tidningens söndagsspalt och lade klippen på hög och skar dem sönder i fina flagor. Och rörde in Guds ord i ett glas brännvin och drack upp det! Vidare Evert i Draget, närmste grannen — —

En golvtilja knarrade till. Prästen reste sig. Hans granne Evert i Draget visade sig i dörröppningen.

Han var en smal liten man, Evert. Hans kala hjässa nådde nätt och jämt upp till den långe prästens skuldra. Hans uppsyn var skygg, hans stämma tunn och blek och eftersom han ytterst sällan talade, gjorde han sig inte stort gällande bland människorna. Evert var en av dessa man inte lägger märke till; man kan inte så bestämt säga, när de infunnit sig i ett sällskap och när de gått. Han var en av de stilla i landen, som ingen egentligen känner. Och någonting ditåt tänkte prästen, medan han småpratande vankade omkring och sökte en cigarrlåda.

Evert tog den goda bjudcigarren och satte den i fickan. Jo, det var så att nånting var i olag i dag.

— På Draget?

— Nej, på sjön.

Prästen blickade ut. Men han upptäckte ingenting märkligt.

— Vinden mojnar och börjar svänga motsols, anmärkte Evert.

— Ja, han gör så.

Prästen satte sig i skrivstolen. Men den andre stod orörlig kvar där han stannat, ett steg innanför tröskeln.

— Det börjar blåsa nordväst och det som ligger och driver, det räker till havs.

— Vad är det då, som är i olag och driver?

— Det är en okänd, pastorn.

— Var har Evert fått syn på'n?

— Västerpå.

— När?

— Det kan välan ha varit så där tie elva ve lag. Men som det nu är beställt, så står det int länge på att fara ut till en, i fall att pastorn vågar.

Med ens blev ställningen klar för den gamle i skrivstolen. Det var någonting i olag med Evert själv. Han var inte bara förbehållsam. Han var också rädd. Och därför hade han sökt upp prästen.

Mellan låga små skär löpte en grön eka ut i den aftonskumma fjärden. Evert rodde. Prästen, som satt sysslolös i bakstammen, förde sin rynkiga, darrande hand till pannan som om det hjälpt honom att se. Nej, här stod intet att upptäcka. De stora vattnen svallade lika ödsliga i väster som i öster och kobbarna brusade och bränningarna mullrade och skymningen tog alltsammans. Men i nästa stund lät han handen sjunka. I lä under land låg en båt och högg mot en mörk klippvägg.

Evert svängde ekan och började att ro i den nya kursen, långsamt, motvilligt till synes.

— Där är han, fastslog prästen.

Evert nickade. Och teg. Det sågs på hans osäkra blick att han var kuslig till mods. Prästen ville säga honom ett styrkande ord men fann icke på det och rodden fortgick under tystnad.

I den drivande båten låg en yngling på rygg med huvudet mot bakstammen och fötterna i vattnet, som sköljde över trallarna. Han var död. Hans ögonlock voro slutna. Hans smala, magra anlete hade stelnat i ett djupt lugn. Endast den halvöppna, blåa munnen och en svart hårtest, som klibbade vid pannan, gåvo den sorgsna synen ett drag av hemskhet.

De två i ekstocken sutto fortfarande tysta. Farkosterna vaggade sida vid sida i svartblanka dyningar. Inne i dödsbåten svallade marvattnet av och an, slungande allsköns flytgods mot borden: en åra, en båtshake. Kring klackar, grund, bränningar ljöd den tidiga höstaftonens övergivna brus och bortom allt som var steg havsdånet i mörka, majestätiska rytmer.

— Det drar opp till oväder, yttrade slutligen Evert. Vi får hala'n i land och låta'n ligga kvar över natten där'n ligger.

Prästen nickade sorgset. Evert fortfor: — Ser int pastorn att hans båt inge roder har? Di ha mörda'n, stackarn, det är säkert, det. Opp i land nånstans ha hans ovänner mörda'n och stuva'n i den här usla, roderlösa båten och skicka'n till havs.

Genom det dunkla gyttret av klackar och låga skär gick hemrodden jämn och snabb. Oktobermörkret föll på. Men mörker betydde inte stort för Evert i Draget. Han höll kursen lika säkert som om han rört sig på stigarna mellan sina egna hus och täppor.

Plötsligt sporde prästen:

— Hur kom det sig att Evert lät en redlös båt driva omkring halva dan utan att ta sig nånting för?

Evert teg.

— Det var orätt gjort.

— Kanhända, svarade Evert äntligen. Men se jag tänkte han skulle rulla i land västerpå nånstans, så jag kunde slippa'n, för min del.

— Det var inte kristligt handlat, Evert. Antag att den stackars gossen hade varit vid liv och trängt till hjälp?

Åter dröjde svaret.

— Tänk sig det, Evert!

Årorna dunkade dystert. På stränderna välvde sig flyttblocken mörka och väldiga och vindslitna rönnar skymtade fram ur dunklet som sorgsna vålnader.

— En lever för sig själv och har nog med sitt.

Dessa ord voro de sista den fåmälde Evert lät komma över sina läppar. Prästen språkade någonting om kristendom. Hans lemmar skälvde, hans själ frös. Han tyckte han fick lite värme genom att tala och förnimma en medmänniskas närhet. Men roddarens tunna stämma lät inte vidare höra sig och hans egen djupa predikantröst blev honom slutligen outhärdlig. Han ville ha sagt Evert ett gott, ett fruktbart ord. Hade han icke funnit det? Hade den andre icke hört det? Det var så overkligt, alltsammans! Han tystnade. Han kände det som hade han suttit ett långt liv ut och talat med sig själv.

Han fick inte sova. Alltså måste han tänka, där han låg och kastade sig på sin bädd. Men så snart han nystade upp en tanketråd, brast den. Till slut tände han ljus och grep en tidning. Mord, dråp, rån, slagsmål, råhet och lymmelaktighet, ondska och grymhet — spalt efter spalt likadant, likadant! Han fattade Nya Testamentet och slog upp en sida på måfå. Slumpen öppnade Markusevangeliet för hans pinade ögon. Alltid Markusevangeliet! Livet på jorden då och nu — det var lika! Med en järnhård logik utvecklade sig Jesusdramats händelser för hans tanke. Förfärande verkliga stodo gestalterna för hans syn: Judas Iskariot, Pontius Pilatus, Simon Petrus, Simon från Cyrene, översteprästerna, Jerusalems myllrande pöbel.

Han somnade och drömmarna störtade sig över honom. Det var tidig, grå morgon. I akterstammen på båten han bärgat reste sig den döde ynglingen. Det var afton i detsamma. Över kala marker vandrade han vid den dödes sida mot en brandgul solnedgång. Det var natt. De stodo på en klippa mitt inne i havsdånet. Och de talade med varandra, men han hörde icke dånet utan bara de tysta rösterna.

Prästen spörjer: — Vem är du?

Den döde: Det vet jag inte.

Prästen: Man har mördat dig, arme! Vet du inte häller vem som mördade dig?

Den döde: Det är så länge sen.

Prästen: Det skedde här om dagen, min vän.

Den döde: Men det är länge sen. Och man har mördat mig många gånger. Och jag har burit många kors.

Prästen: Är du den korsfäste?

Den döde: Ja.

Prästen: Jesus från Nasaret?

Den döde: Det namnet minns jag inte.

Prästen: O, jag känner igen dig. Det var du, som gick i döden för att frälsa mänskligheten.

Den döde: Det vet jag ingenting om.

Prästen: O, du var den mest ensamme, som någonsin har levat. Din egen lärjunge, Judas, förrådde dig, Petrus förnekade dig, alla dina trogna övergav dig.

Den döde: Det vet jag ingenting om.

Prästen: Du älskade människorna, men de begabbade dig. Och de klädde på dig en purpurfärgad mantel och satte en krona av törnen på ditt huvud. Och de misshandlade dig och spottade på dig och förde dig till Golgata.

Den döde: Det vet jag ingenting om.

Prästen: Och en man, som kom utifrån marken, gick där fram, Simon från Cyrene — —

Den döde: Honom minnes jag. Han bar mitt kors.

I detsamma steg havsdånet över alla gränser och mått och rösterna drunknade däri. Prästen vaknade. Rummet var fyllt av solsken. Rutorna lyste blåa och glada. Men kring knutarna bullrade stormen.

Han blickade ut. Den gula sälgen i backsluttningen stod böjd som en båge, fjärden gick i löddrande högsjö och bort i gloppet slungade en rasande bränning sitt vita skum mot skyn.

I nästa stund kom han i håg drömmen.

— Vad vet jag egentligen om Simon från Cyrene, undrade han, letande i minnet. När de förde Jesus till Golgata, berättar Lukas, fingo de fatt en man, Simon från Cyrene, som kom utifrån markerna. På honom lade de korset för att han skulle bära det efter Jesus. Och Matteus och Markus säga: de tvingade Simon att gå med. Mer veta inte evangelisterna. Mer vet ingen. Men jag har alltid sett för mig en stor och stark och godmodig herde i en sliten och smutsig klädnad av skinn, som vandrar landsvägen fram och möter ett larmande tåg, anfört av en dödsdömd, som dignar under sitt kors. Plötsligt stupar den olycklige. Knektarne skratta, pöbelhopen skränar, någon måste bära korset men ingen är hågad. O, vilken ensamhet kring Jesus! Ingen mer än Simon hjälper honom och denne ende tvingas därtill!

Han klädde sig och satte sig i solskenet på sin förstubro. Stormen slet i rönnen, prästgårdsbackens enda träd. En by for av med hans gamla svarta filthatt och han löpte fatt den och blev stående under sin rönn, böjd, flämtande, de vita hårtestarna fladdrande kring det rynkiga anletet. I nästa stund satt han åter i arbetsrummet, omgiven av bokskåpen och Moraklockan och porträtten av de kära döda, som en gång i tiden uppfyllt hans liv med sina röster och leenden. I ett sällsamt omvartannat skymtade människor och ting för hans medvetande: Evert som stoppar cigarren i fickan, den döde, släpande med fötterna i det smutsiga vattnet, rönnen som våndas, den dödes båt som hugger, den mörka klippväggen som ekar. Och han täckte sitt anlete med händerna och bad: — Gud, vår Fader, led oss ut ur ensamheten! För oss samman i tro på din godhet och även vi skola bliva goda! Förena oss i tro på din förlåtelse och även vi skola förlåta varandra! Utför ditt frälsningsverk på nytt i våra själar! I var och en av oss bor en Frälsare och en Judas, en Petrus och en stackars Simon från Cyrene, som bär korset, när man tvingar honom. Giv oss tro, och Frälsaren skall

råda!

II

FLODEN

Urskogen, den tropiska, omätliga, bredde sin oföränderliga grönska över jorden. Och genom skogen rann floden, sprungen ur avlägsna källor, som människan aldrig skådat, ilande mot ett fjärran, som människan aldrig kunde nå. Hennes släkte genomlevde sin barnaålder. Hennes tankar voro halvvakna; hon betraktade ännu djuren som sina likar och inget grubbel över livet och döden skuggade hennes tillvaro. Och aldrig föll det människan in att undra över den ilande flodens outforskliga begynnelse och gåtfulla slut. Ej häller hade hon några eftersinnande tankar till övers för dem av hennes eget släkte, som färdats för långt på den rinnande vägen och aldrig kommit tillbaka. Sådant hände någon gång i varje mansålder. Floden slukade, vad hon ville sluka. Hon behöll, vad hon ville behålla; det var allt!

Floden var full av farligheter. Hon skrämde paddlaren, när hennes ormande vattenringlar grepo fatt i hans rankiga farkost och snurrade den runt och tvungo den att flyga som en pil från strand till strand. Men ändå mer förnöjde hon honom med sin ljuvlighet. Hon bar honom muntert på sin blanka rygg från jaktmark till jaktmark och skänkte honom vad skogen aldrig gav: öppna utsikter för det spanande ögat. Och hon lockade honom att trolla fram toner på vassröret, medan farkosten gled och gled mellan strändernas mörkgröna väggar och de hängande lianerna fällde blomblad av alla rägnbågens färger i det ilande strömdraget och granna, ropande fågelmoln svävade fram och tillbaka i den vida rymd, som floden öppnade för hans blick.

Sådan var hon: lynnig och förrädisk men dock en lyckobringerska! När alla källor sinade under den blå årstidens brännande solfall, drogo människa och djur åstad till floden, vart och ett släkte efter sin egen uråldriga trampväg. Det mäktiga vattentaget var outtömligt. Vad himlen förvägrade de törstande, det skänkte floden.

De mycket gamle männen, som visste mer än andra om det som skedde under solen, kunde tala om att flodens mäktiga ande en gång hade frälst hela människosläktet ur den fruktansvärda eldandens käftar. Den största av alla strider, som stått i världen, utkämpades när floden besegrade farelden. Branden rasade i den dystra natten. Han sopade himlavalvet med sina röda vingar. Han plöjde gator i urskogen från soluppgångens näjder till solnedgångens. Det vart dagningstimma men ingen dagning, soluppgångstimma men ingen soluppgång. Branden susade och kved, gnisslade och dånade och röken bredde sig som ett svart tak över palmernas kronor. Allt flygande vilt kom dragande i ett enda väldigt flyttningståg, utan början och utan slut. Allt krälande vilt sökte floden, sam över eller förgicks. Allt löpande vilt trängdes på trampvägarna, vilkas mynningar spydde ut hjordar av råttor, apor, vildsvin. Den flyende jaguarens fläckiga rygg glänste på vattnet vid sidan av rävens röda och tapirens gråbruna. Dagdjur och nattdjur, jagande djur och jagade blandades samman i ett enda vimmel av kroppar. I de timmarna slöts fred mellan alla varelser — den första freden, sedan världen blev till.

Då skedde det att floden kuvade branden. Ända bort till aldrig förut skådade kullar vid himmelsbrynet låg vildmarken härjad och svart, men människornas visten fick elden icke i sitt våld. Han virvlade och sprakade på flodens motsatta strand, slukade träden, åt sig ut i de manshöga vassarna, störtade sig fräsande i vattnet och förgicks. Och vattnets ande skänkte med ymniga rägn ett nytt liv till den brända marken. Numera bar den gräs och buskar: vidd bortom vidd — och längst i fjärran de blå kullarna, där världen tog slut!

Ännu en dyrbar skänk hade den hemlighetsfulla i beredskap för människan — den dyrbaraste, som någonsin vart de levande given. Den gåvan var ständigt skönjbar för hennes öga, men hon fattade icke dess värde.

Floden speglade tingen: sol, måne, stjärnor, skyar, de flygande fåglarna i luften, de stilla träden vid vattenbrynet. Hon fångade randen av en glidande farkost, årans paddel, roddarens gestalt. Hon återgav i sitt klara djup de drickande apornas och människornas anleten. Alla sågo det, alla voro vana därvid. Det kunde icke tänkas vara annorlunda. Det hade alltid gått så till och skulle städse förbliva likadant.

Om en man, som stod på stranden, roade sig med att hålla sin båge lyft över vattnet, grep floden ögonblickligen hans vapen och höll det på samma sätt lyft någonstädes i djupet. Mannen förlorade det icke; hans båge förvandlades blott i tvänne! Och drog han handen med bågen tillbaka, så släppte floden utan motstånd detta rov, som hon synbarligen icke hade något bruk för. Lika litet var hon angelägen att behålla ett anlete, när dess ägare böjde sig ned mot vattenspegeln för att dricka. Anletet fördubblades bara, mångdubblades i krusningarna efter den sörplande munnens rörelser men återvände alltid till den drickande. Lika gott, människan sökte upp floden för att släcka gommens törst och icke för att betrakta en bild. Hon varsnade sitt anletes spegling men såg den ändå icke. Hon visste att bilden var hon och att hon var bilden, men hon fattade icke undrets mening. Hon skådade sig själv i vattnet men sporde aldrig: vem är jag?

Dock, en gång skedde det att människan gjorde sig denna fråga. Då brast en fördämning, då vällde svaren i förvirrad mångfald ur det omedvetnas avgrund: jag är icke min fader, som jag liknar, jag är icke min broder, som jag liknar, jag är icke min son, som liknar mig, jag är en ensam! Ja, en gång hände det att någon av dessa varelser, som härskade över djuren utan att förnimma sig själva som artskilda från dem, plötsligt upptäckte det mänskliga i sitt eget ögas djup.

Vilken makt gjorde detta möjligt? Glädjen? Sorgen? En måttlös sällhet eller en oläklig smärta? Vi veta det icke. Vi kunna blott ana det, medan vi famlande röra oss på dessa tankebanor utan slut. Vi föreställa oss en bortstött, en biltog, en, som för alltid jagades ut ur sin hords gemenskap, en, som blev hatad, hädd och misshandlad för att han var för mycket olik de andra. Vi tänka oss en vanlottad, en odugling, en krympling, en fuling, som stod vid brädden av urskogens flod och vrålade ut sin smärta över att ingen levande varelse kunde lida honom. Vi skåda gestalten av en man, som besegrades i kampen om kvinnan och flydde ut i ensamheten, tills floden stängde hans väg och han segnade ned under trycket av smälekens, svartsjukans och åtråns kval. Vem han än var undfick han en uppenbarelse det ögonblick han föll i tankar inför sitt anletes bild.

Helig var denna stund, skickelsedigert detta under, när människoanletet i flodens vatten för första gången talade till sin ägare om jagets och ensamhetens världar.

ETT ANLETE SPEGLAS I GENEZARET

Jesu från Nazara, den förryckte murarsonen, irrade omkring på Galileens vägar, sökande en gud. Han var hemlös sedan många år. Hans moder förbannade honom, hans fader smög undan, när han nalkades, hans bröder vände honom ryggen, hans systrar begabbade honom. Endast Johannan hade varkunnat sig över den obegriplige, grubbelsjuke mannen och unnat honom en tillflykt i sin ensliga boning.

Nu var Profeten och Döparen död. Och Herodes, som låtit hugga hans huvud av, satt ostraffad i sitt fäste bland bärgen, lika oåtkomlig som Jahve i sin avlägsna himmel. När Jesu medan han hastade framåt besinnade Johannans öde, förvreds hans smala, bleka anlete i smärta och han ruvade på hämnd. Han slängde med sina långa, magra armar, hans blickar lyste med en glimmande svart glans och den darrande munnen upprepade oupphörligt en och samma ramsa: gud, gud, allsmäktige gud — uppenbara dig, giv mig din kraft!

Men medan han sålunda vandrade, slocknade plötsligt den onda glöden i de stirrande ögonen. Jesu blick hade fångat en safirblå vattenstrimma lågt, lågt nere under den branta sluttningen, i vilken den smala vägen var ingrävd. Och i samma stund detta skedde kändes stegen icke längre tunga för hans dammiga fötter och

anletets drag glättades ut som om en god hand strukit honom över pannan. Ack, han hade blivit varse en skymt av Genezaret. Minnen hade vaknat i hans själ: hågkomster från hans sorglösa ungdom, när han tjänte hos Simon fiskare. »Simon», tänkte han, »i denna timman har du gett dig av till synagogan i Kaphar-Nahum, eftersom det är sabbat. Alla fiskarne är i synagogan och deras kvinnor sitter under den stora sykomoren och sladdrar och ingen ser om jag lånar en båt. Simons båt vill jag ha en stund för mig själv, det är en vänlig båt, åh ja, Simon var mig huld förr i tiden och om jag nu kunde spörja honom: vill du låna mig din båt? så skulle han säkert svara: gärna, Jesu, gärna.»

Jesu stod på stranden och talade ut i den lätta, dallrande, hägrande luften: Simon, vill du låna mig din båt? Och så nickade han muntert som svar på den bifallande nicken Simon gav honom. I nästa stund var han ute på vattnet. Ett fint silverdropp tillrade ned från de breda årbladen. En flik av det hennaröda seglet, som var angjort vid den bakåtlutande masten, lyste likt ett tecken i skyn. Högt i det blå välvde sig bärgen. De lågo och flöto i lufthavet denna välsignade sabbatsdag; Jesu hade aldrig förr fått skåda en sådan härlighet. Uppåt branterna, uppåt, uppåt ilade hans tankar, medan han rodde in i det galileiska havets blå oändlighet. »Om jag i dag stod på mitt eget bärg vid Nazara, så fick jag se Hermon, det vita», log han för sig själv. »I dag är det vår i höjden. I dag smälter Hermons snö, jag kan känna hur det doftar. Högt uppe hos våren ville jag alltid få vara men inte på bruna Tabor och inte på gröna Karmel utan på Hermon, det vita.»

Plötsligt tog han in årorna och strök sig över pannan.

— Aldrig, aldrig mer skall jag stå på mitt eget bärg och blicka bort till Hermon! Aldrig mer skall min bäck sjunga för mig! Min fader rår om bäcken, min moder har låtit bygga en bönekvarn under fallet och det otyget skall mala sin tomning så länge hennes vilja får råda. Min moder — hon lyssnar till en kvarns pladder men förkastar Döparens tal. Hon hyllar fariséerna och föraktar sin son. Min hårda moder! Den gången hon slog mig för att jag sökte Gud på mitt eget vis, drev hon mig ut i en stor bedrövelse.

Hon sade: Israels Gud är en och hans namn är Jahve och utom Jahve finnes ingen annan sann Gud till. Mose och Profeterna äro Jahves sändebud. Gack till synagogan, sätt dig vid rabbinens fötter och han skall läsa dig skriften före!

Jag sade: Guden, som jag söker, är icke i skriften.

Hon: Beelsebub inger dig en sådan tanke.

Jag: Icke Beelsebub, moder! Men Johannan, profeten.

Hon: Johannan är en falsk profet.

Jag: Om detta vore sant så hade icke himmelen öppnats i den stunden han öste vattnet över mig och duvan hade icke skyndat ned av skyn och satt sig på mitt huvud.

Hon: Den duvan var Beelsebub i fågla-

hamn.

Jag: Hon var Guds duva, moder.

Hon: Hon var Beelsebub.

Jag: Hon var Guds duva.

Min moder slog mig i ansiktet.

Jag gick dädan, gråtande.

Jag vände icke åter.

Jag drog till Jordan än en gång och satte mig vid min Döpares fötter.

Döpare, döpare, vi lät den guden, som sände dig, det vederstyggliga dådet ske? Vi överantvardade han sin profets huvud i skökohänder? Vi straffade han icke Herodes, den förskräcklige? Ve oss, Herodes lever, Herodias lever, Salome lever och jag, din hämnare, irrar i bärgen som ett jagat villebråd! Men jag är icke den jag hålles för — muraren Josefs förryckte son. De som kasta sten på mig äro förryckta, icke jag. Och min fader i anden är du, Johannan, icke Josef. Det låder bara den bristen vid mig att jag icke har styrkan att hämnas, endast viljan. Men när jag en gång finner den sanne Guden, den allsmäktige, då, då — —

Jesu stod upprätt i båten och rodde med korta, våldsamma, brusande årtag. Men plötsligt lade sig ett stort mörker för hans syn och i nästa ögonblick förvandlade ett utbrytande oväder hela världen till ett kaos av blixtar, dunder, stormtjut, rägnskval och dånande sjöar, som grepo den darrande farkosten och slungade den av och an som ett hjälplöst flarn. Flämtande sjönk Jesu samman och blev liggande orörlig på båtens botten.

Drömlika syner stego fram ur själens skymning och försvunno i den. En blå himmel öppnade sig och en snövit duva svävade ned till jorden. En svart himmel öppnade sig och en gul orm ringlade ned till jorden. I det bländande skenet från oräkneliga facklor rörde sig en ensam gestalt på ett golv av guld: en naken kvinna, giftigt gul som ormen — kroppen bakåtkastad, det blåsvarta håret fladdrande, fötterna svävande i dans, händerna sträckande mot höjden Döparens huvud, som strålade en himmelsk glädje. Och plötsligt slungade kvinnan det älskade huvudet till Jesu. Och Jesu höll det i sina händer och dansade inför kvinnan en stund, en timma, ett år, en evighet, tills hon långsamt sjönk ned under jorden och var borta. Men från huvudet, som han jublande lyfte mot höjden, föllo heta blodstårar på hans anlete.

Orörlig, stelnad låg Jesu på rygg i Simons drivande båt. Hans ögonlock voro hårt slutna, hans mun blå och kall, hans lemmar utan känsel. Men själen levde och talade:

— Vi fäller du tårar, Döpare?

Johannans röst viskade i stormen:

— För din skull gråter jag.

Jesu fortfor:

— Min bedrövelse är mycken och min ensamhet är stor och jag söker den allsmäktige Guden.

Och åter viskade Johannans röst, svag som en susning:

— Om du söker honom, så må du låta förbittringen dö bort i ditt hjärta.

— Huru vore detta möjligt? Mitt hjärta ropar på hämnd över Herodes.

— Om din åstundan står till Gud, så må du förlåta din ovän.

— Var får jag så möta Gud?

— I stillheten.

— Var finner jag stillheten?

— I djupet.

— Huru skall jag få skåda djupet?

— Sök det och du skall finna det.

— Jag rädes för djupet.

— Då kan jag icke hjälpa dig.

— Vad sker, Döpare, när jag blickar in i djupet? Skall jag då dö?

— Nej, Jesu. Då skall du skåda Gud och stå upp och leva.

Åter lyste fästet i tindrande blånad, men den vitglödande solen hade redan beträtt sin nedgångsväg. Åter härskade stillhet över bärgen kring Genezaret. Men de summo icke längre i lufthavet, de stodo fasta, betänksamma, vart och ett ensamt i sin värld. Allteftersom dagen led mot afton skiftade vattenspegeln färg och det luftiga blå plånades ut och det lätta skimret försvann och en mild violglans bredde sig över den stilla vidden.

Jesu låg i båtens akterstam, blickande ned i vattnet.

I den första timman tänkte han: jag har förlåtit Herodes. Skall jag således nu få skåda Gud? Men djupet, som ännu låg övergjutet av himlens glada skimmer, skänkte honom endast en otydlig bild av hans eget anlete.

I den andra timman tänkte Jesu: jag har förlåtit min moder. Skall jag nu få skåda Gud? Och glansen över vattnets spegel blev mild och vemodsfull. Men Guds anlete såg han icke, endast sitt eget: sällsamt tydligt, gåtfullt levande. Och strålande av lycka blickade ögat i djupet upp mot ögat där ovan.

I den tredje timman bad Jesu: — Döpare, övergiv mig icke! Döpare, snart bryter natten in och djupet, där du har befallt mig att söka, blir mörker! Jag har förlåtit Herodes. Jag har förlåtit min moder. Döpare, Döpare, jag vill tänka din tanke till slut! Hur hjärtlöst människorna än månde begabba och plåga mig, när jag ensam och föraktad vandrar genom deras värld, vill jag förlåta dem alla. Och om de straffa min sökan efter Gud med att bringa mig om livet, så vill jag utan klagan tömma det yttersta lidandets kalk och förlåta dem i min sista stund.

Medan han så bad, begynte hans stora, sökande ögon att stråla likt en natthimmel, när gnistrande stjärnor fylla dess omkrets. Och hans jag förvandlades och spegelbilden förbyttes och han mötte icke längre i det mörknande djupet sig själv, Jesu från Nazara, Josefs och Mirjams son. Djupets anlete betraktade honom som en ängel i en salig dröm skådar den dödlige, som drömmer. »Gud!» viskade han och böjde sakta sitt huvud. Men i samma stund rördes även djupets anlete. Bävande förde han handen till sin panna. I samma stund speglades handen i djupet. Gripen av en svindlande tanke reste han sig och blev stående i båten, orörlig, omsluten av tidlös stillhet. »Gud», viskade han åter, »Gud, som jag söker, jag har skådat dig. Men djupet är icke din boning. Du bor i mig!»

Mörkret sänkte sig över jorden och stjärnorna tändes. Långsamt, ibland vilande på årorna, rodde Jesu tillbaka över sjön. Han ville icke skiljas från det stjärnstrålande vattnet, från himlens och bärgens tystnad. Han kände ingen hunger, ingen törst. Och han ägnade ingen tanke åt sin återkomst till människornas värld. Men vid den första nattväktens slut höjde sig Genezarets kolsvarta strand framför stäven. De lutande masterna på fiskarnes båtar, som vilade i sanden, döko hastigt fram, främmande och hotfulla. De ryckte allt närmare för vart årtag; han kunde icke hindra det. Färden var ändad och han måste landa. Jesu, fylld av Guds ande, måste åter möta de hårda, förrädiska människorna.

Han steg ur sin farkost. Fotens beröring med jorden plågade honom. Ett svagt ljud, som örat ovisst anade, bragte hans lemmar att skälva. Och se: någon, som legat dold bakom båtarnas mörka skrov, ilade honom till mötes med ett lågande bloss i handen. Innan han hunnit fatta vad som skedde, stod Simon framför honom.

— Lymmel, skrek den grotte fiskaren, landstrykare, sabbatsbrytare, vem gav dig lov att fara av med min båt? Var har du varit? Vad har du haft för dig för streck?

Jesu teg.

— Du, Jesu, fortfor Simon, medan den kokande vreden i hans stora, runda huvud småningom stillades, du var en bra roddardräng i din ungdom, men sen dess har det gått utför med dig. Jo, jo, det går utför med en sådan, som föraktar sin faders hederliga arbete och försmår sin moders lärdomar och munhuggs med fariséerna.

Mumlande för sig själv tassade den storväxte fiskaren till sin farkost, som Jesu lämnat liggande med bakstammen i vattnet. Han handskades med båten som en jätte med en leksak, drog upp den, sidvände den, stack blosset i förstammens fackelklyka och började att ösa vatten.

— Var har du hållit till, sabbatsroddare? fortfor han, medan han arbetade med skopan. Har du varit i land nånstans?

Jesu teg.

Simon steg ned på sanden och blev stående framför den underlige nasaréen, betänksamt vaggande med överkroppen som hans vana var, när han ansträngde sitt huvud med något kvistigt spörsmål.

— Jag ämnar icke straffa dig för min del, mumlade han. Men för sabbatsbrottet får du stå till svars. Stackare, det är synd om dig! Du trodde du var stor i anden och ville stiga högt som Elia. Men du blev ingen profet, du — bara en grillfångare, en sån där, som jagar efter vind.

Jesu teg.

— Du kommer att sluta som Johannan, fortfor Simon. Herodes står dig efter livet. Hör du det? Herodes låter gripa dig och hugga ditt huvud av, för någon har viskat honom i örat att Johannan har stått upp ur graven i din skepnad, stackars Jesu.

Simon skrattade lågmält, medlidsamt, nästan vänligt. Men Jesu lade sin hand på hans skuldra. Och plötsligt for en darrning genom fiskarens väldiga kropp och hans lemmar begynte att skälva och hans kraft förlät honom.

— Vad du säger är sant, talade Jesu. Döparens själ lever i min själ. Döparen var Guds utvalde och jag är Döparens utvalde. Men du skall bliva min utvalde, på det att även du må förkunna Gud.

— Din hand är tung, mumlade Simon.

— Min hand skall upprätta dig, viskade Jesu.

— Jag förstår icke ditt tal, klagade Simon och sjönk på knä i sanden. Men Jesu fortfor:

— Betrakta facklan, som blossar i förstammen på din båt! Fäst så ditt öga vid stjärnan över bärget! Ringa som en ljusterflamma på ett mörkt och öde vatten är lågan i din själ, Simon fiskare. Strålande som en stjärna över ett snöfjäll lyser Döparens själ. Otaliga äro själarna, men ett är ljuset och en den levande Guden, ljusets källa.

— Är då icke Jahve den sanne Guden? kved Simon.

— Jahve har aldrig levat.

— Har då du funnit den sanne Guden?

— Ja.

— Låt mig skåda honom!

Ett stilla leende bredde sig över Jesu anlete. — Blicka mig i ögonen, Simon! viskade han.

Simon såg upp. Då föll en stjärna från zenit och plöjde en bländande fåra i rymdens mörker och jordens natt förbyttes i dag. Den ångestslagne fiskaren blickade in i tvänne himmelska ögon, goda som en faders. I nästa stund famnades han åter av mörkret. Men han talade befriad:

— Din hand trycker mig icke längre mot jorden och det kännes lätt att andas.

Jesu log.

— Då vet jag för visso att du skall bliva min utvalde.

Längs Genezarets stränder vandrade Jesu från Nazara och vid hans sida skred Simon, kallad Petrus. Från stad till stad, från by till by gick deras väg och till höga och låga, rika och arma, lärda och olärda förde de samma lågmälda budskap om den sanne och ende Guden, vars tempel är själen, vars offertjänst är kärleken och vars vilja bjuder människorna att förlåta varandra.